

Maisemasuunnittelija kohtuutalouden maailmassa

CASE: Palanderin talon puutarhakurssi

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Lepaa, Rakennettu ympäristö (maisemasuunnittelu)

syksy, 2019

Taija Kalliola

Rakennettu ympäristö (maisemasuunnittelu)
Lepaa

Tekijä	Taija Kalliola	Vuosi 2019
Työn nimi	Maisemasuunnittelija kohtuutalouden maailmassa	
Työn ohjaaja	Katja Virtanen	

TIIVISTELMÄ

Maapallon kantokyvyn rajat on ylitetty. Tänä vuonna vietimme kansallista ylikulutuspäivää 5.4. Tuona päivänä olimme käyttäneet loppuun uusiutuvat luonnonvaramme kuluvan vuoden osalta. Loppuvuoden elämme velaksi maapallolle. Näin olemme tehneet noin 40 vuoden ajan. Ekologinen jalanjälkemme on kooltaan yksi maailman suurimmista, 3.8. Tämä tarkoittaa sitä, että jos kaikki eläisivät kuten me suomalaiset, tarvittaisiin 3.8 maapalloa vastaamaan kulutukseemme. Onneksi meitä ei ole monta. Maailman rikkain 10% on aiheuttanut yksityisistä CO₂-päästöistä 50% samalla kun köyhin 50% on aiheuttanut niistä 10%. Ilmastonmuutoksen seuraukset koettelevat pahimmin heitä, jotka eivät ole siihen syyllisiä: tulevia sukupolvia ja eteläisen pallonpuoliskon köyhiä kansoja. Kasvutaloudesta kohtuutalouteen siirtyminen on ainoa keino palauttaa yhteiskuntamme ekologisesti ja sosiaalisesti kestävään elämään.

Työn toiminnallinen osuus oli osallistavan puutarhakurssin ohjaaminen. Kurssilla suunnittelimme ja toteutimme uudistuksen Palanderin talon puutarhaan. Palanderin talo on 1800- ja 1900-luvun vaihteen porvariselämää kuvaava elämäntapamuseo. Jotta puutarha vastaisi sekä menneen aikansa, että tämän päivän odotuksiin, tutustutaan työssä sekä sadan vuoden takaiseen elämään ja puutarhoihin, että tämän päivän haasteisiin. Työssä myös kuvitellaan päivä maisemasuunnittelijana kohtuutalouden maailmassa ja kuvataan lyhyesti puutarhakurssin kulku.

Työn tilaaja on Hämeenlinnan Kaupunginmuseo.

Avainsanat eriarvoisuus, hyvinvointi, kestävä, kohtuutalous, puutarhahistoria

Sivut 51 sivua, joista liitteitä 1 sivu

Landscape Design and Construction
Lepaa

Author	Taija Kalliola	Year 2019
Subject	Landscape designer in the world of degrowth	
Supervisor	Katja Virtanen	

ABSTRACT

Global sustainability has been exceeded. This year we celebrated our Annual Overspending day at 5.4. On that day we had spent out all our renewable resources for this year. For the rest of the year we'll be getting into debt for the globe. As we've done for the past 40 years. Our ecological footprint is among the biggest, size 3.8. This is to say that if all would live like us Finns, it would take 3.8 globes to meet our consumption. Fortunately there aren't many of us. World's richest 10% has caused 50% of private CO2-emissions while the poorest 50% has caused only 10%. The consequences of climate change are affecting most on those who have nothing to do with it: generations to become and the poor nations in the Southern Hemisphere. Change from Growth to Degrowth is our only way to restore our society into ecologically and socially sustainable living.

The functional part of thesis was guiding a gardening course. On course we designed and built renewal for the garden of Palander House. Palander House presents the lifestyle of a bourgeois family at the end of the 19th century. The aim is to create a garden that would reflect the past and yet meet today's needs. Therefore we travel back to the 19th century life and gardens and then back to today's challenges. The thesis also includes an imaginary day as a landscape designer in the world of degrowth and a brief from the gardening course.

Commissioner of the thesis is Hämeenlinna City Museum.

Keywords inequality, well-being, sustainable, degrowth, garden history

Pages 51 pages including appendices 1 page

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	PALANDERIN TALO.....	2
2.1	Rakennus.....	3
2.2	Pihapiiri.....	4
2.3	Asukkaat.....	6
2.4	Restaurointi.....	6
3	PORVARIN ELÄMÄÄ 1800- JA 1900-LUKUJEN VAIHTEESSA.....	8
3.1	Etuoikeutettu eliitti.....	8
3.1	Kahtia jakautunut kansa.....	10
4	VIIME VUOSISADAN VAIHTEEN PUISTOISSA JA PUUTARHOISSA.....	11
4.1	Luonnonihanat kaihomielet.....	11
4.2	Joutohetkiä ja sivistynyttä tuhlailua.....	12
4.3	Hämeenlinnan puistoissa.....	12
4.3.1	Parkki.....	13
4.3.2	Aulanko – Karlberg.....	14
4.4	Tervehdyttävät kylpyläpuistot, kävelimöt ja parantolat.....	17
4.5	Sivistävät koulupuutarhat, puutarhakurssit, kansanpuistot ja tehtaanpuistot.....	18
4.6	Puutarhataidetta.....	21
5	MUUTTUUKO IHMINEN JA MIHIN SUUNTAAN.....	25
6	KOHTUUTALOUS.....	27
6.1	Pähkinänkuoressa.....	28
6.2	Planetaariset rajat ja ekologinen jalanjälki.....	29
6.3	Hyvinvointi.....	31
6.4	Mielenkumous.....	33
7	MAISEMASUUNNITTELIJA KOHTUUTALouden MAAILMASSA.....	34
8	PUUTARHAKURSSI.....	36
8.1	Kurssilaisten toiveet.....	36
8.2	Opetushetket.....	37
8.3	Suunnitelma.....	37
8.4	Toteutus.....	38
8.5	Sadonkorjuujuhla.....	40
9	POHDINTOJA.....	41
	LÄHTEET.....	42

Liitteet
Liite 1

ARTIKKELI PUUTARHAKURSSISTA VOP-UUTISISSA 2018

1 JOHDANTO

Historia toistaa itseään. Sanonta on niin klisee, että lopputyön aloittaminen moisella latteudella on riski kadottaa kuulija saman tien. Latteus on kuitenkin kaukana niistä havainnoista, joita tein aikamatkallani Palanderin taloon ja sen ajan Suomen elämänmenoon. Yhteisiä piirteitä tuon ajan ja omamme välillä löytyi hämmästyttävän – ja huolestuttavan – paljon. Palanderin talo esittelee porvarisperheen elämää viime vuosisadan alussa – silloin vähän ennen vuotta 1918.

Työn tilaaja oli Hämeenlinnan Kaupunginmuseo. Käytännön osuus oli puutarhakurssin toteutus yhteistyössä Kaupunginmuseon ja Vanajaveden opiston kanssa. Kurssin kanssani suunnitteli ja ohjasi opiskeluystävänä Hanna Vuori. Työn tavoitteena oli osallistaen suunnitella ja toteuttaa Palanderin talon puutarhaan uudistus. Merkittävimmät raamit uudistukselle loi moninkertainen ajanmukaisuus: Tavoitteena oli puutarha, joka olisi voinut olla olemassa jo silloin yli sata vuotta sitten ja samalla puutarha, joka houkuttelisi luokseen vastaamalla oman aikamme ja mielellään myös tulevaisuuden haasteisiin ja tarpeisiin.

Ajatus Palanderin talon puutarhan uudistamisesta on Hämeenlinnan Kaupunginmuseon johtaja Tuulia Tuomen. Sen sijaan että pihasuunnitelma olisi laadittu ja toteutettu yksin ammattilaisten voimin, halusi Tuulia kokeilla kaupunkilaisten osallistamista puutarhakurssin keinoin. Taustalla on toive siitä, että paikalliset asukkaat näin ottaisivat hiljaiseloa viettäneen puutarhan omakseen ja innostuisivat paitsi hoitamaan sitä, myös keräämään sen satoa ja viettämään siellä aikaansa. Nyt korkeiden puuaitojen taakse kätkeytyvä unohdettu puutarha on monille tuntematon ja usein sinne uskaltavat kurkistaa vain museon pääsylipun ostaneet. Tämä ei kuitenkaan ole Kaupunginmuseon toive tai tarkoitus, vaan päinvastoin puutarhan toivotaan olevan avoin ja voimaannuttava paikka mahdollisimman monille ja monenlaisille vierailijoille.

Työn toiminnallinen osuus alkoi suunnittelupalaverilla Hämeenlinnan Kaupunginmuseon johtaja Tuulia Tuomen ja museolehtori Jyrki Nissin sekä Vanajaveden Opiston suunnittelijaopettaja Juha Mäkirinnan kanssa. Yhdessä päätettiin kokoontumiskerroista, resursseista ja kurssin tavoitteista. Opetustunnit rajattiin minimiin, jottei korkea kurssimaksu karsisi osallistujia. Hannan kanssa annoimme kurssille nimen ”Aikamatkalle Palanderin taloon” ja laadimme Vanajaveden Opistolle kurssi-ilmoituksen. Näkyvyyttä kurssille toi myös Mikko Itävaaran erillinen artikkeli Vanajaveden Opiston uutislehdessä (Liite 1). Ensimmäisellä kurssikerralla tutustuimme ensin Palanderin taloon ja sitten kurssilaisten puutarhataustoihin ja -toiveisiin. Tutustumiskerran perusteella suunnittelimme puutarhakurssin, joka vei ajatukset sadan vuoden takaisin puutarhatunnelmiin ja samalla tarjosi puutarhan suunnitteluvinkkejä kurssilaisten omiin tarpeisiin.

Tämä tarina on aikamatka. Se lähtee liikkeelle historiasta, palaa sieltä nykyhetkeen ja karkaa sitten täältä tulevaisuuteen, palaten lopulta jo menneeseen kesään. Tarina alkaa Palanderin talosta ja maalaa esiin sen maiseman, jossa Suomalainen porvarisperhe elämäänsä reilu sata vuotta sitten eli. Saamme huomata, että siinä maisemassa ja elämänmenossa on paljon samaa kuin omassamme. Jälkiviisauden valossa kaiken näkee usein selkeämmin kuin tässä ja nyt. Toisaalta peilaamme mennyttä aina oman aikamme kautta ja se antaa näkemällemme erilaisia merkityksiä kuin niillä oli omassa kontekstissaan. Kuva voi olla terävä, mutta se ei ole koskaan koko totuus. Jälkiviisauden valo onkin parhaimmillaan silloin kun sen suuntaa tähän hetkeen ja tarkastelee omaa aikaansa historian valossa. Historian tunteminen auttaa näkemään syy-seuraussuhteita, jotka toistuvat ajassa aina ajankukaiseen asuun pukeutuneena. Tässä tarinassa pyrimme katsomaan nykyhetkeä vähintään yhtä terävin katsein kuin historiaa. Ruusunpunaiset lasit laitamme silmille vain tulevaisuuteen matkatessamme ja sillekin on syynsä. Lopuksi palaamme menneen kesän puutarhakurssille nostalgian siivin. Onnellisen lopun voimme rakentaa vain yhdessä.

Tutkimuskysymyksenä on ”Millaisin keinoin hyvää tulevaisuutta rakennetaan ja mikä on maisemasuunnittelijan rooli tuossa tulevaisuudessa?”. Kysymystä lähtee siitä oletuksesta, että tulevaisuuden yhteiskunta perustuu kohtuutalouteen ja ekologiseen talousteoriaan. Työssä esitetään perustelut sille, miksi näin tulisi olla. Tapaustutkimuksen luonne näkyy tässä työssä ennen kaikkea toiminnallisen osion rajaamisessa Palanderin talon puutarhaan sekä teoriaosuuden historian tarkastelussa. Vihreänä lankana läpi koko työn kulkee pyrkimys vahvan kestävä kehityksen ja kohtuutalouden [décroissance, degrowth] näkökulmien mukaiseen ajatteluun ja toimintaan.

2 PALANDERIN TALO

Palanderin talo on elämäntapamuseo, jossa voi tutustua Suomalaisen porvarisperheen kotiin ja elämänmenoon reilu sata vuotta sitten, 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Talo pihapiireineen on osa Hämeenlinnan keskustan vanhaa puutalokorttelia (Kuva 1.) ja sen rakennutti vuonna 1861 kapteeni Anselm Grahn. Vuosien saatossa rakennus on palvellut paitsi usean perheen kotina, myös sairashuoneena ja suojeluskuntapiirin toimintona. Museona talo on tunnettu vuodesta 1995 lähtien. (Laitila, 1999) Kohteen merkittävydestä kertonee jotain se, kuinka kansainvälinen matkailu Lonely Planet listaa Palanderin talon Hämeenlinnan toiseksi parhaaksi nähtävyydeksi heti linnan jälkeen. (Lonely Planet, n.d.) Mitähän olisi herrasväki Palander tuumannut kuullessaan, että heidän kotinsa on kiehtovampi kuin itse Aulanko.

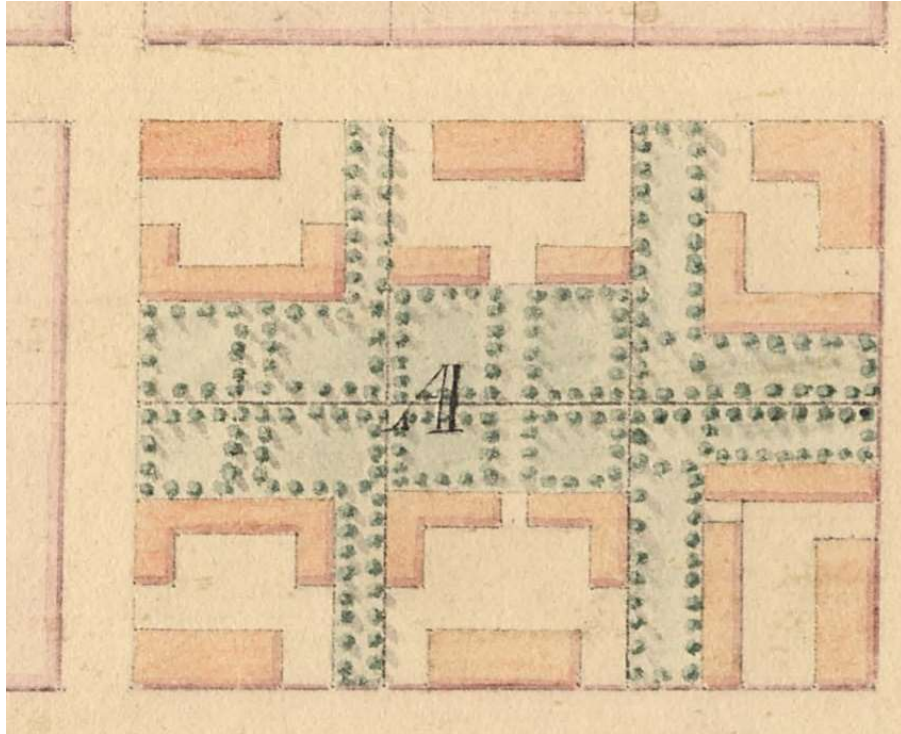

Kuva 1. Linnankatua 1900-luvun alkupuolella. Oikealla Palanderin talo. (Hämeenlinnan kaupunginmuseo n.d.)

2.1 Rakennus

Pormestari G.A Lagerbladin ja kaupunginviskaali J. Fryxellin kuvaukset Hämeenlinnan suurpalosta syyskuussa 1831 ovat lohdutonta luettavaa. Vain muutama vuosikymmen sitten uudelle paikalleen uudelleen rakennettu Hämeenlinnan kaupunki tuhoutui pahoin. Syystuulten vauhdittaessa liekkien etenemistä oli tuon ajan palokalustolla valtava työ tehtävänä. Pelastava tekijä oli Lagerbladin mukaan kahden tontin rajalta löytynyt puutarha, jonka kohdalla palon leviäminen talosta taloon saatiin vihdoin estettyä. Vaikka kaupunkilaisten kiiteltiin auttaneen sammutustöissä sankoin joukoin, oli näky kytemisen vihdoin (6 ½ päivän jälkeen) lakattua lohduton: 165 talosta 102 oli palanut ja samalla 1207 asukasta oli jäänyt kodittomaksi. (Lagerblad & Fryxell, 1903) Tuolloin 2277 asukkaan Hämeenlinnassa (Hämeenlinnan matkailijayhdistys, 1915, s. 10) useampi kuin joka toinen kohtasi siis tulevan talven kotinsa ja satonsa menettäneenä.

Vuoden 1832 tammikuussa senaatti vahvisti Carl Ludvig Engelin suunnitteleman empiretyylisen asemakaavan. Korttelit muodostivat siinä suorakulmaisen ruudukon, jota halkoivat keskenään yhtä leveät pitkittäis- ja poikittaiskadut. Kussakin korttelissa oli kuusi tonttia ja näitä tontteja erottivat nyt istutetut palokujat (Kuva 2.). Empiren suunnitteluihanteiden mukainen väljä ja matala kaupunkikuva istutuksineen palveli ennen kaikkea paloturvallisuutta. Koska tontit oli tapana rajata katualueesta joko rakennuksin tai aidoin, hallitsi katukuvaa kuitenkin vihreyden sijaan puurakentaminen. (Hämeenlinnan kaupunki, 2014, s. 8–10)

Kuva 2. Ote C. L. Engelin asemakaavasta vuodelta 1832. Mallikortteli. (Hämeenlinnan kaupunginmuseo, n.d.)

Vuonna 1861 valmistunut Palanderin talo edustaa tyypillistä empiretyylin kaupunkirakentamista. Mallikorttelin kaltaisen kulmatontin pitkä ja matalahko aumakattoinen puurakennus sijoittuu kadunpuoleisilta sivuiltaan aivan kiinni katulinjaan. Pitkänomaisia ikkunoita on runsaasti tasavälein. (Hämeenlinnan kaupunki, 2014, s. 9) Näyttävät kerroslistat, pilasterit, ikkunankehukset ja räystäskonsolit koristavat julkisivua 1800-luvun loppupuolella suosittuun klassistiseen tyyliin. Siellä missä pihaa ei katualueesta rajaa rakennus, sulkee pihapiirin kadunkulkijan katseilta korkea puuaita komeine ajoportteineen. (Laitila, 1999, s. 47–48)

Jako yksityiseen ja julkiseen oli oleellinen piirre 1800-luvun kaupunkirakenteessa ja elämäntavassa yleensäkin. Siinä missä kadunpuoleinen julkisivu, aidat ja portit koristeltiin hyvinkin näyttävästi ja värjättiin sitten okran, keltaisen ja harmaan, myöhemmin vihreän sävyisin öljymaalein (Tikkurila, n.d.), saattoivat päärakennuksen sisäpihan puoleiset seinät saada suojakseen vain rahvaanomaisena pidetyn punamullan. Piharakennusten seiiniin ei öljymaaliala tuhlatu parhaimmissakaan piireissä. (Laitila, 1999, s. 48)

2.2 Pihapiiri

Valokuvat eivät kerro meille millainen Palanderin talon sisäpiha oli edellisen vuosisadan vaihteessa. Piha rakennuksineen kuului yksityiseen

alueeseen; potretit perheen ja ystävien kesken otettiin saleissa, herrainhuoneissa, huviloilla ja huvirekillä. Palandereilla, kuten myös taloon vuonna 1904 muuttaneella Fieandtin perheellä, oli kumpaisellakin huvila Katumajärven rannalla. Kaupunkilaisporvareilla oli tapana muuttaa koko kesäksi huviloilleen ja niinpä sekä pihalla oleilu että puutarhan hoito ja viljely keskittyivät huviloille. (Laitila, 1999, s. 66–69)

Aikana jota Palanderin talon elämäntapamuseo kuvaa, on kaupunkikodin piha luultavimmin ollut vain arjen askareissa tallattu nurmettunut tai kivetty kenttä. Palanderin talon pihaa reunustivat erilaiset aitat, halkoliiteri, huussi ja ainakin kahden lehmän mentävä navetta. (Laitila, 1999, s. 76) Usein kaupunkilaisilla oli pienessä pihapiirissään vielä hevostalli ja sikolätti (Vilkuna, 2005, s. 130), joten tilaa tuskin jäi koriste- tai edes hyötypuutarhalle. Toisaalta Palanderin ja Fieandtin kaltaisten lehtoreiden ja lääkäreiden piharakennukset jättivät istutuksille paremmin tilaa kuin vaikkapa kauppiaiden. Myös kiinnostus puutarhanhoitoa kohtaan on saattanut olla suurempaa. (Puutarhatarinoita, n.d.) Tällöin piha olisi 1800- ja 1900-luvun vaihteessa voinut muistuttaa lehtori Karl Hirnin pihaa (Kuva 3.) pyöreine istutusryhmineen, herukkapensaineen ja omenapuineen. Myöhemmin, lähempänä 1920-lukua, muistelee Palanderien ja Fieandtien yhteinen lapsenlapsi Hilikka Linkola mummolan pihalla kasvaneen ainakin omenapuita ja syreenimajan (Laitila, 1999, s. 76).

Kuva 3. Lehtori Karl Hirnin pihapuutarhaa Jyväskylässä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. (Gummerus/Keski-Suomen museo, n.d.)

2.3 Asukkaat

Palanderin talon, tai oikeammin Kymnaasikatu 4:n talon, vuonna 1861 rakennuttanut kapteeni Grahn ehti asua perheineen uudessa kodissaan vain kaksi vuotta, kun työt jo veivät perheen Tampereelle. Uuden omistajan talo sai vasta vuonna 1873, kun Grahn myi sen lehtori Magnus Gaddille. Gaddin perhe palvelijattarineen asui tässä kodissaan kahdeksan vuotta, jona aikana hirsitalo sai yleen lautavuorauksen, uuden aidan ja koristeellisen ajoportin. Gaddinkin vei toisaalle työ, tällä kertaa Helsinkiin vuonna 1881. (Laitila, 1999, s. 44–49)

Vuosina 1882 – 1883 tulevassa Palanderin talossa toimi tarkk'ampujapataljoonan kanslia ja sairashuone. Vuonna 1884 talosta tuli jälleen koti, kun sinne muutti lehtori Edvard Wilhelm Palander perheineen. Palanderit asuivat talossa 20 vuotta kunnes vuonna 1904 Edvard sai arvostetun yliopettajan viran Helsingistä ja muutto oli edessä. (Laitila, 1999, s. 49–61)

Palanderin talon opaskierroksella kerrotaan elämäntapamuseon saaneen nimensä sen pitkäaikaisimpien asukkaiden mukaan (Tuomi, 2018). Oikeastaan museon nimi voisi silloin ollakin von Fieandtin talo, sillä Palanderin perheen läheinen ystävä Hämeenlinnan piirilääkäri Karl Johan von Fieandt osti talon perheellensä vuonna 1904 ja asui siinä elämänsä loppuun vuoteen 1925 asti. Lisäksi von Fieandtin perheen tytär Valborg jäi vuokralaiseksi talon länsipäätyyn, kun talo vuonna 1925 myytiin Suojeluskuntien kannatusyhdistykselle. Myös Valborg von Fieandt asui talossa elämänsä loppuun, vuoteen 1968 asti. (Laitila, 1999, s. 61–75)

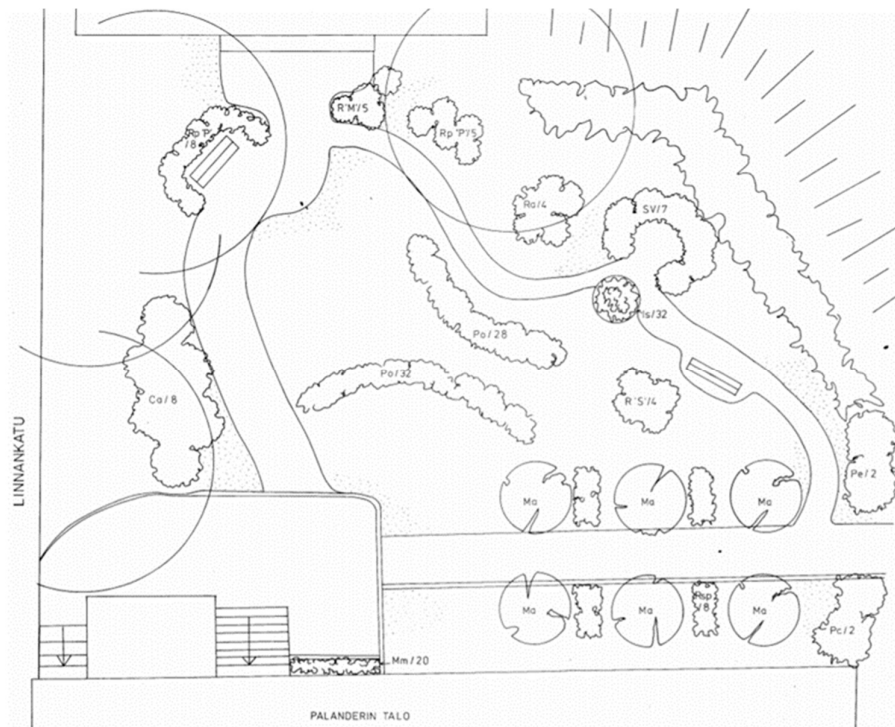
2.4 Restaurointi

Suojeluskuntapiirin ja myöhemmin Hämeenlinnan sotilaspiirin esikunnan palveluksessa nykyinen Palanderin talo toimi vuodet 1925 – 1990. Toimintokäyttöön taipuessaan talo pihapiireineen sai kokea suuria muutoksia: Pääsisäänkäynnin kuisti purettiin, samoin sai mennä suurin osa koristeellisista kaakeliuuneista. Sisäkatot laskettiin, seiniä levytettiin ja uusia pystytettiin, oviaukkoja puhkottiin ja paikkailtiin. Lattia sai yleen muovimaton ja piha asfaltin. (Laitila, 1999, s. 78)

Kun restaurointi talon palauttamiseksi 1800-luvun lopun asuun vuodenvaihteessa 1992 – 1993 käynnistyi, oli museon työntekijöillä edessään jännittävä tutkimusmatka. Lukuisien maali- ja tapettikerrosten joukosta valittiin vanhimmista kerroksista parhaiten entisöitäviksi soveltuvien sävyjen, koristemaalausten ja tapettien kokonaisuus. Vanhat valokuvat, piirrookset ja tekstit auttoivat hahmottamaan alkuperäistä huonejärjestystä ja sisustusta; sekä mennyttä elämäntapaa ja talon henkeä, joiden toivottiin välittyvän myös vierailijoille. (Laitila, 1999, s. 78–80) Osa talon kalusteista, tekstiileistä ja esineistä löytyi Hämeenlinnan kaupunginmuseon kokoelmista, osa hankittiin tai teetettiin vanhan mallin mukaan. Valtaosa sisustuksesta on kotoisin Hämeen vanhoista kartanoista ja porvariskodeista.

Kokonaisuus on hiottu ajanmukaiseksi aina pienintä yksityiskohtaa, kuten eteisen käyntikorttikoria ja herrainhuoneen sikaritelinettä myöden. (Laitila, 1999, s. 8–38) Palanderin talon opaskierroksella muistutetaan, että koska sisustus on kokoelma aikakauden vaikutteista, eikä siis juuri sellainen kuin se oli Palanderin perheen kotona, on talo ennemminkin elämäntapamuseo kuin kotimuseo. (Tuomi, 2018)

Koska piha ei vanhoissa valokuviissa juurikaan näy eikä siitä ole piirroksia, on se entisöity 1800-luvun lopun puutarhamuotia mukaillen. Hortonomi Laura Puolamäki laati Palanderin talolle pihasuunnitelman keväällä 1996 (Kuva 4.), jolloin suunnitelma myös toteutettiin. Puutarha jakautuu pääraennuksen läheisyydessä olevaan symmetriseen hyötytarhaan ja sen takana avautuvaan pieneen englantilaistyyppiseen maisemapuutarhaan. Hyötytarhaan istutettiin omenapuita ja herukkapensaita; maisemapuutarhaan useita ruusuja, pioneja, malvoja, saksankurjenmiekkokoja ja hernepensaita. Kaikki lajit olivat suosittuja sadan vuoden takaisten pappiloiden, kartanoiden ja huviloiden puutarhoissa. (Laitila, 1999, s. 40–42) Sisustuksen lailla ei siis puutarhakaan ole tarkka toisinto Palanderin perheen piha- maasta, vaan pikemminkin puutarhamatka viime vuosisadan vaihteen porvarisperheen elämänmenoon. Tosin tällä hetkellä puutarha on sen verran ränsistynyt, ettei vaikutelma ole ollenkaan niin autenttinen kuin sisällä talossa.

Kuva 4. Ote Laura Puolamäen pihasuunnitelmasta vuodelta 1996. (Hämeenlinnan kaupunki, 1996)

3 PORVARIN ELÄMÄÄ 1800- JA 1900-LUKUJEN VAIHTEESSA

Porvariston elämä viime vuosisadan vaihteessa vaikuttaa olleen oikein viihtyisää. Suomen suuriruhtinaanmaa oli tuolloin Venäjän keisarikunnan autonominen osa, jota hallitsi rauhanomainen Venäjän keisari ja Suomen Suuriruhtinas Aleksanteri III. Vuonna 1860 saatiin oma raha markka ja 1863 virkakieleksi suomi. Teollistumisen myötä Suomi vaurastui nopeammin kuin koskaan (Enkenberg, 2017, s. 215–218) ja porvareiden tilavat kaupunkihuoneustot täyttyivät taideteoksien, ulkomaantuliaisien, muhkeiden Biedermeier kalusteiden ja kookkain viherkasvein. Saleissa soi perheen tai ystävien kesken tapailtu kotimusiikki ja illallisilla pöydät notkuivat eksoottisista herkuista. Palvelusväkeä saattoi olla enemmän kuin perheessä jäseniä, joten aikaa jäi matkustelulle, seurustelulle ja monimuotoiselle kulttuurin harrastamiselle. Ulkomailla vierailtiin inspiroitumassa, opiskelemassa ja ostoksilla. Huviretket, laulujuhlat ja promenadit puolestaan olivat oiva tilaisuus näyttäytymiselle. Kesän vihdoon koittaessa muuttivat porvarisperheet järvenrantahuvioloilleen rentoutumaan (Laitila, 1999); Vihdoon oli aikaa tanssia ja kisailla ystävien kesken – elämä ei siis ollut hassumpaa.

3.1 Etuoikeutettu eliitti

Suomen suuriruhtinaanmaa oli säätyvaltio, jossa lait säädettiin säätyläisten – aateliston, papiston ja porvariston – ja rahvaiden talonpoikien edustajista koostuvilla säätyvaltiopäivillä. Säätyläisiin lukeutui vain 4% ja talonpoikiin 26% suomalaisista. 70% suomalaisista ei siis ollut lainkaan edustettuina päätöksenteossa. (Lahti, 2010, s. 83) Kunkin säädyn edustajien määrä määräytyi veroäyrien perusteella mikä tarkoitti, että piskuisella 0,1% aatelistolla oli yli puolet valtiopäiväpaikoista hallussaan (Enkenberg, 2017, s. 352).

Myös maakuntien kunnallishallinnossa äänimäärä, ja siten vaikutusvalta oli sidottu veroäyriin. Kunnallisvaaleissa eniten veroja maksavalla oli myös suurin äänimäärä käytössään. Tämä toi talonpojille paikalliseen päätöksen tekoon jonkin verran enemmän mahdollisuuksia kuin säätypäivillä, mutta muu rahvas jäi myös paikallistason päätöksenteon ulkopuolelle. Vuonna 1900 kaupunkilaisista vain noin joka viides kuului äänioikeutettujen harvakuiseen joukkoon (Kallenautio, 1987).

Vallan lisäksi myös varallisuus keskittyi omistavalle kansanosalle eli säätyläisille ja vähäisessä määrin talonpojillekin. Kaikkien aikojen ennätyslukemiin tuloerot nousivat 1910-luvulla (Kuvat 5. & 6.). Kun helmikuussa 1917 työmiehen vuosipalkka on noin 1 000 markkaa, laski säveltäjä Jean Sibelius tarvitsevansa elämiseen 3 000 markkaa kuussa (Yle Arena, 2017).

Kuva 5. Säätyläisperhe vuohineen Hämeenlinnassa 1800-luvun lopulla.
(Stier/Museovirasto, 1870 – 1899)

Kuva 6. Taivalkoskelainen Luukkosen perhe turvautui pettuleipään.
(Paulaharju/Museovirasto, 1917)

Vaurastumisen mahdollisti 1800-luvun jälkipuolella alkanut nopea teollistuminen. Tuolloin alkaneen 150 vuoden jakson aikana on talouskasvumme ollut Japanin jälkeen maailman toiseksi nopeinta. (Hjerppe, 2010, s. 49)

Kasvu tapahtui luonnon ja tehdastyöläisten kustannuksella. Ensin vuonna 1861 vapautettiin sahaus ja aloitettiin höyrysahojen käyttö. Metsänomistajat vastasivat tuolloin maailman kasvavaan puun, sahamassan ja paperin kysyntään moninkertaistaen metsähakkuiden määrän. Kun sitten vuonna 1879 säädettiin vapaan yrittämisen mahdollistava elinkeinovapaus (Enkenberg, 2017 s. 217–218) ja 1880 purettiin työväestön laillisen suojelun järjestelmä, tuli Suomesta liberalistisen talousajattelun myötä ulkomaisten sijoittajien halpatyömaa: Työntekijän oikeuksia ei enää ollut ja yrittäminen oli vapaampaa kuin koskaan.

Luontoakaan ei tarvinnut säästellä vaan metsät, kosket, vesistöt ja taivaankin sai vapaasti valjastaa kasvavan teollisuuden käyttöön. Luonnonsuojelualueita on Suomeen perustettu 1800-luvun alusta alkaen, mutta muun ympäristön suojeluun herättiin vasta vuonna 1962, jolloin vesilaki astui voimaan. Suomen ympäristöministeriön historiikki mainitsee tuolloin ilmestyneen myös Rachel Carlssonin teoksen *Äänetön Kevät*, jota saamme kiittää maailmanlaajuisen ympäristöliikkeen syntymisestä. (Ympäristöministeriö, 2003, s. 19)

3.1 Kahtia jakautunut kansa

Viime vuosisadan vaihteessa Suomen kansa oli niin räikeästi kahtia jakautunut, että on hämmentävää huomata kuinka tietämättömiä tai välinpitämättömiä parempiosaiset tuntuivat tästä olevan. Yhteiskunnallisesti säätyläiset olivat esimerkillisen aktiivisia: hyväntekeväisyyttä harrastettiin ja kansanliikkeitä perustettiin tiuhaan tahtiin. 1800-luvun jälkipuoliskolla syntyivät maamme ensimmäiset urheiluseurat, nuorisoseurat, naisyhdistys, työväenyhdistys, kansanvalistusseura ja kansanopistot (Harju, 2007). Myös Marttaliitto perustettiin 1899 ja valittiinpa Palanderin talon rouva Eva von Fieandt sen Hämeenlinnan yhdistyksen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi (Laitila, 1999, s. 63). Myös sivistyksen taso oli korkea: ulkomaista kirjallisuutta ja aikakauslehtiä luettiin ahkerasti, ja opiskelemaan suunnattiin Eurooppaan, usein Düsseldorfiin, Pariisiin, Firenzeen tai Roomaan. Suomen huikea paviljonki Pariisin maailmannäyttelyssä vuonna 1900 keräsi maailmalla mainetta ja kunniaa (Enkenberg, 2017, s. 308–314) ja kultakautemme taide (Enkenberg, 2017, s. 300–305) hakee yhä veroistaan. Fyysisestä välimatkasta huolimatta olivat Suomen säätyläiset siis hyvin sofistikoituneita ja vahvasti maailmanmenossa mukana.

Välimatka oman maamme säätyläisten ja säädyttömien välillä oli sen sijaan kasvanut ylitsepääsemättömäksi. Yhdistysten korupuheet ja kauniit ohjekirjaset kodin siisteyden tai kukkatarhan elämää sulostuttavasta vaikutuksesta eivät kohdanneet alkeellisissa oloissa asuvaa lukutaidotonta mäkitupalaista tai hellahuoneeseen ahtautunutta suurperhettä. Vaikka taustalla saattoikin olla kaunis ajatus auttamisesta, ei maailman muotivirtauksissa sujuvasti suunnistavilla säätyläisillä tuntunut olevan lainkaan käsitystä siitä, miten kurjissa oloissa valtaosa kansalaisista eli. Kaupungeissa asuminen oli eriytynyttä ja kullakin säädyllä sekä säädyttömillä oli omat

asuinalueensa. (Yle Areena, 2012) Kukin kohtasi vain kaltaisiaan ja kansanosat elivät toisistaan etääntyvissä todellisuuksissa. Porvarit luottivat Uuden Suomettaren uutisointiin ja rahvaat työväenlehtiin. Lehdistöt peilasivat maailmaa oman lukijakuntansa näkökulmasta, todellisuutta alkuun ehkä tahattomastikin vääristäen. Salakavalasti molemmissa toimittajakunnissa myös vihapuhe lisääntyi, lietsoen pelkoa kansanryhmien välille. Sisällissotaan johtaneita vuoden 1917 tapahtumia tarkastelevan dokumentisarjan laatija, toimittaja Esko Varho toteaaakin, että ”Jos minun pitää valita yksi syy, joka näyttää selittävän sisällissodan puhkeamista enemmän kuin muut, niin se olisi pelon kierre.” (Varho, 2018)

4 VIIME VUOSISADAN VAIHTEEN PUISTOISSA JA PUUTARHOISSA

Ajanjakso 1880 – 1910 tunnetaan Suomen taiteen kultakautena (Enkenberg, 2017, s. 300–305). Upea luontomme inspiroi tuolloin historiamme nimekkäimmät kuvataiteilijat, arkkitehdit ja säveltäjät loihtimaan suuremoisia mestariteoksiaan. Vallalla olleen kansallisromanttisen tyylin aiheina ja innoittajina olivat usein luonnonkauniit maisemamme, jotka taide teki nyt tunnetuiksi ympäri maailmaa. Puistojemme onneksi luonnonkauneus ja sen ihailu nousivat myös vauraiden säätyläisten suosioon (Laitila, 1995, s. 8) ja siten kauniiseen ympäristöön haluttiin panostaa. Monet maamme hienoimmista puistoista, puutarhoista ja promenadeista ovatkin syntyneet yksityisten henkilöiden, vallanpitäjien ja yhteisöjen toimesta juuri viime vuosisadan vaihteessa (Schalin, 2005, s. 14).

4.1 Luonnonihanat kaihomielet

”Ei laaksoa, ei kukkulaa,
ei vettä rantaa rakkaampaa,
kuin kotimaa tää pohjoinen,
maa kallis isien!”

Johan Ludwig Runebergin vuonna 1846 kirjoittama ja Paavo Cajanderin 1867 suomentama Maamme-laulu on kuvaava osoitus siitä, kuinka merkittävä osa Suomea ja suomalaisuutta luonto on ollut, ja yhä on. Kun moni muu maa ylistää hallitsijoitaan, laulaa suomalainen oodin luonnolle.

Suomalaisen identiteetin ytimessä sinnittelevä vahva luontosuhde on ollut koetuksella kautta aikain, milloin kristinuskon talloessa luonnon kunnioittamisesta kumpuavan muinaisuskomme, milloin arvojemme rakentuessa ennen kaikkea taloudellisen kasvun pyrkimykselle. Vaikka ympäristön suojeleluun etenkin ilmaston, vesistöjen ja tuholaismyrkköjen suhteen herättiin aivan liian myöhään, piti teollisuuden kiihkeän kasvun kanssa samaan aikaan vallalla ollut kansallismielisyys onneksi luonnon puolia. (Salmi, 2016)

Savupiippujen noustessa hurjaa tahtia maisemaan, kannustivat kirjailijamme ympäristön ja luontosuhteen vaalimiseen. ”Luonnonihana”, ”kaihomiellinen” ja ”sulostuttaa” ovat sanoja, jotka toistuvat usein 1800-luvun luontoa ja maisemaa kuvailevissa kansallisromanttisissa kirjoituksissa. Runebergin haltioitunut kuvaus ”sydänmaan metsien syvyydestä” ja Topeliuksen seuraamat ”hauskat pienoiset mehiläiset” (Sihvo, 2005, s. 46–48) herättävät kaipuun luontoon vielä tänäkin päivänä. Jo 1800-luvulla puistoista puhuttiin ”kaupungin keuhkoina” ja luonnonmukaisia puistoja ja kallioita haluttiin vaalia (Schalin, 2005, s. 16). Luonnosta ja muinaisuskostamme ammentava kansallisromantiikka olikin tekijä, jonka ansiosta Suomi meni teollistumisen nousukiidossa vähän vähemmän metsään kuin olisi voinut mennä.

4.2 Joutohetkiä ja sivistynyttä tuhlailua

Siinä missä markkinatalouden tahdittamassa ajassamme on työ ollut arvostuksemme määrittävin tekijä ja kiire osoitus yksilön korkeasta statuksesta, olivat asiat reilu sata vuotta sitten päinvastoin: Joutilaisuus oli tuolloin osoitus korkeasta asemasta ja siten erinomainen keino erottautua palkkatyötä elääkseen tekevästä alemmista luokista. (Oinas, Anttila & Nätti, 2010, s. 108) Kulttuuriharrastusten ohella puistot tarjosivat edustavat puitteet näyttäytymiseen ja joutohetkistä nautiskeluun. Puistojen paviljongit, soittolavat, keilaradat ja ravintolat olivat vapaata aikaansa viettävien säätyläisten suosittuja seurustelu- ja kohtaamispaikkoja. (Schalin, 2005, s.16)

Joutilaisuuden lisäksi sivistyneen säätyläisen tuli hallita oikeanlainen rahankäyttö, eli tuhlailu sivistyksen tunnusmerkkeihin, kuten taiteisiin, tieteisiin ja tyylikkääseen asumiseen (Kuusi, 2011, s. 206). Puutarhataiteen katsottiin lukeutuvan sivistyneeseen tuhlailuun ja tämän seurauksena viime vuosisadan vaihdetta voitaisiinkin kutsua jopa Suomen puistojen kultakaudeksi. Ajan loisteliasta arkkitehtuuria puistopuutarhoineen edustavat liikemies Amos Anderssonin Tamminiemi [1904] ja Alfred Kordelinin Kultaranta [1916], taiteilija Emil Wikströmin Visavuori [1912] ja Akseli Gallen-Kallelan Tarvaspää [1913] sekä arkkitehtikolmikko Gesellius-Lindgren-Saarisen Hvitträsk [1903] (Sihvo, 2005, s. 48–49). Kultakauden taiteen tavoin hakevat puistojen kultakauden luomukset yhä veroisiaan.

4.3 Hämeenlinnan puistoissa

Säätyläisten tuhlailu ei rajoittunut vain yksityisiin puutarhoihin. Hämeenlinna on erinomainen esimerkki siitä, kuinka reilu sata vuotta sitten yksityisin voimin rakennettiin upeaa julkista maisemaa (Schalin, 2005, s. 14). Vanajaveden vastarannoilta nousevat Aulanko ja Parkki –nykyinen Kaupungipuisto– ovat kumpainenkin osoitus yksittäisen henkilön luovuudesta, tahdonvoimasta ja taidokkaasta tuhlailusta.

4.3.1 Parkki

Hämeenlinnaisten rakastama ”Ihana Parkki” tunnettiin vielä 1820-luvulla mestauspaikka Pyövelinmäkenä (Hämeenlinnan Kaupunkiutiset, 2017). Mestauksen jäätyä historiaan visioi kuvernööri Otto Rehbinder karun ja kivikkoisen kummun tilalle englantilaistyyppisen maisemapuutarhan. Rakennustyöt alkoivat 1840-luvulla viereisen linnan vankien voimin, heidän joukossaan jättiläismäinen häjy Isontalon Antti (Hämeenlinnan Kaupunkiutiset, 2019). Jättiläisiä tarvittiinkin, kun mäkestä maastoa muokattiin ja raivatuista kivistä ladottiin lukuisia aitoja, pengerryksiä ja portaita sekä Italian renesanssi puutarhojen innoittamat keinotekoiset linnanrauniot.

Kuva 7. Seurue Parkin huvimajalla. (Saxelin/Hämeenlinnan kaupungin-museo, 1895–1901)

Runsaslukuisten jalopuiden lomaan perustettiin polveilevia sorapolkuja, jotka johdattivat kulkijan upeiden näkymien äärelle. Näköalapaikoille rakennettiin koristeellisia huvimajoja (Kuva 7.) ja rantaan pieni laivanodotus-huone. Sveitsiläistyylinen kaunis puistoravintola valmistui 1861 ja myöhemmin vuoden 1911 valtakunnallisia laulujuhlia varten nousi Parkkiin suuri laululava. Ravintolan edustan istutukset kruunattiin muodikkain peilipalloon ja lapsetkin huomioitiin kiikkulaudoin. Pitkin puistoa sijoitetut keinut, penkit, syreenimajat ja keittuhuone tarjosivat paikan levähdystauolle. Jopa linnunlaulun sulostuttavasta vaikutuksesta oli huolehdittu lukuisin linnunpöntöin. (Laitila, 1995, s. 34–42)

”...kukaan ei voi myöskään olla tuntematta oloaan miellyttävästi virittyneeksi rauhallisen, vakavan kauneuden tähden, jonka hämäläinen luonto täällä levittää hänen aistiensa eteen.

...luonnon itsensä antama tunnelma on hienolla maulla kauttaaltaan varmasti toteutettu yhtä hyvin puiston eteläisissä, istutetuissa osissa kuin pohjoisissa osissakin, näissä vihreissä saleissa, joissa luonnon suloinen ääni puhuu, melkein ilman muuta häiriötä kuin kevään tuuli metsässä.”

Nämä katkelmat Emil Nervanderin matkapäiväkirjasta vuodelta 1887 kuvaavat tunnelmaa, jonka Otto Rehbinderin luomassa Parkissa, nykyisessä Kaupunginpuistossa, voi yhä tänäkin päivänä vieraillessaan saavuttaa. (Nervander & Honkala, 2001, s. 35)

4.3.2 Aulanko – Karlberg

Rehbinder haaveili myös Aulangon puiston rakentamisesta ja ehti jo aloittaa alustavat rakennustyöt, jotka kuitenkin jäivät kesken hänen erottuaan virastaan 1863 (Laitila, 1995, s. 43). Kaksikymmentä vuotta myöhemmin tilaisuuteen tarttui Venäjällä asetehtailijana mittavan omaisuuden kartuttanut eversti Hugo Standertskjöld, joka halusi Suomeen palattuaan sijoittaa –tuhlailla– kotiseutuunsa. Vuonna 1883 Standertskjöld lunasti useita Aulangon seudun tiloja, yhdisti ne ja aloitti yhden pohjoismaiden suuritöisimmistä puistohankkeista. (Eskola, 2005, s. 56)

Kuva 8. Aulangon Ruusulaakso ja ruusupaviljonki. (Hämeenlinnan kaupunginmuseo, n.d.)

Vuosien 1883 – 1910 aikana muuntui synkän havumetsän peittämä kivikoinen Aulangonvuori ylelliseksi 74 hehtaarin englantilaistyyppiseksi maisemapuutarhaksi huvimajoineen, tekolampineen, rauniolinnoineen, grottoineen ja näkötorneineen. Suunnitteluapunaan Standertskjöldillä oli useita ruotsalaisia puutarhureita ja rakennustöissä vilkkaimmillaan kerralla 300 miestä. (Eskola, 2005, s. 56)

Eksoottisia lajeja yhdistelemällä puistoon perustettiin aivan uudenlaisia, tarkkaan suunniteltuja metsäalueita sekä upeita istutusalueita. Tekolammen äärelle pystytetty Goottilaistyylinen ruusupaviljonki (Kuva 8.) muistuttaa yhä nimellään ympärillään levittäytyneestä ruusulaaksosta, jota kehystävät ruusut eivät valitettavasti oloissamme menestyneet. Toisaalla puistossa, korkean kivikeon päällä kohoaa pieni punatiilinen kiinalaispaviljonkia muistuttava Onnentemppli. (Laitila, 1995, s. 44–45) Kivikekoon Standertskjöldin kerrotaan kätkeneen kultarahan, jonka löytäjä sai koko Karlbergin omakseen. Temppli innoitti Eino Leinon kirjoittamaan runonsa *Laulu Onnesta*. (Hämewiki n.d.; Leino, 1900)

”Kell’ onni on, se onnen kätkeköön,
kell’ aarre on, se aarteen peittäköön,
ja olkoon onnellinen onnestaan
ja rikas riemustansa yksin vaan...”

Kuva 9. Teetarjoilua Aulangonvuoren nikkarityylisessä huvimajassa 1900-luvun alussa. Postikortti. (Saxelin/Yksityiskoelma, n.d.)

Onneksemme Standertskjöld ei onneaan, tuota kultarahaa lukuun ottamatta, piilotellut. Hänen luomansa puistometsä on aikojen saatossa

innoittanut lukemattomia muitakin taiteilijoita. Muun muassa Jean Sibeliuksen Finlandia on saanut inspiraationsa Aulangon näkötorjasta avautuvasta kansallismaisemasta (Kuva 9.). Elokuussa 2018 tuo maisema ja metsä, jossa Sibeliuksen kerrotaan usein viihtyneen, julistettiin Sibeliuksen Metsä nimiseksi luonnonsuojelualueeksi. (Hämeenlinna n.d.) Luonnon ja taiteen symbioosi toimii yhä.

Aulangon päärakennuksen, Karlbergin kartanon (Kuva 10.), Standertskjöld rakennutti uudelleen vuonna 1890. Tuolloin myös kartanon koristepuutarha uudistettiin maailmanmiehen elkein. Puutarhassa yhdistyivät Euroopan puutarhojen vaikutteet omina osioinaan, luoden puutarhaan erilaisia huoneita. Suihkulähde, veistokset, tapettiryhmät, agaavet, alppiruusut, kaktukset, pikkupuut ja palmulehdot muodostivat ylenpalttisen kokonaisuuden, jonka veroisia ei historiamme tunne monta. Karlbergin kartanoa ei Aulangolla enää ole, sillä se tuhoutui tulipalossa vuonna 1928. (Laitila, 1995, s. 44–47)

Kuva 10. Karlbergin kartano (taustalla) ja vierastalo. Istutuksia reunustavat suuret simpukan kuoret. (Brander/Museovirasto, 1912)

Aulanko – Karlbergin kaikkein eksoottisin elementti saattoi kuitenkin olla vuonna 1890 perustettu Suomen ensimmäinen eläintarha, joka ehti toimia puistossa reilut parikymmentä vuotta. Kun toiminta sitten jouduttiin lopettamaan ensimmäisen maailmansodan aiheuttaman elintarvikepuulan tähden, päästettiin vapaaksi eläintarhan fasaanit, joista sai alkunsa Suomen villifasaanikanta. (Hämewiki, n.d.)

4.4 Tervehdyttävät kylpyläpuistot, kävelimöt ja parantolat

Seuraelämän ja estetiikan ihanteiden rinnalla ovat luonnon, ulkoilman ja kävelyn tervehdyttävät vaikutukset vauhdittaneet puistojen rakentamista jo 1700-luvulta lähtien (Schalin, 2005, s. 12–13). Turun Kupittaaan lähteelle ja kansanniitylle kokoonnuttiin virkistäytymään jo 1500-luvulla, mutta varsinainen kylpyläpuisto Kupittaaalle rakentui vasta 300 vuotta myöhemmin (Merivuori, 1987, s. 17). 1700-luvulta alkaen terveyslähteiden ja meren äärelle on perustettu puistoja kaivohuoneineen ja usein myös kylpylöineen. (Schalin, 2005, s. 13). Muun muassa Espoon, Loviisan, Naantalın ja Helsingin kaivohuoneet ovat alun perin olleet nimenomaan terveyden lähteitä.

Kun Suomen säätyläiset saivat maailman terveyskylpylöissä vieraillessaan kuulla kävelyn terveyttä edistävästä vaikutuksesta, syntyi tarve rakentaa erityisesti kävelyn soveltuvia puistoja (Schalin, 2005, s. 13) eli kävelimöjä. Maamme vanhin yhä käytössä oleva kävelimö on Vaasan hovioikeudenpuistikko, joka suunniteltiin kuningas Kustaa III toiveesta vuonna 1777 (Piispala, 2001, s. 161). 1800-luvun kuluessa kieltämättä hieman kömpelö kävelimömme sai tehdä (kävely)tietä ranskasta suomeen solahtaneille boulevardille, esplanadille ja promenadille (Schalin, 2005, s. 13).

Sata vuotta sitten sairaalatkin olivat vielä parantoloita. Huomio oli tuolloin potilaan parantumisessa, ei sairauden hoidossa. (Rappe, 2005, s. 121) Parantolaanhan voitaisiin ajatella mentävän parantumaan ja sairaalaan sairastamaan. Alvar Aallon vuosina 1929 – 1933 suunnittelema Paimion parantola nostetaan usein esimerkiksi luonnon parantavan vaikutuksen huomioivana kohteena. Ajatus ei kuitenkaan ollut uusi, vaan jo 1800-luvulla Suomen ensimmäiset mielisairaalat rakentuivat kaikki tervehdyttäväksi tiedetyille luonnonkauniille paikoille. Upean luonnon ohella sairaalan rakennetut puistoalueet ja kasvihuoneet tarjosivat tilaisuuden nauttia luonnon ja sen hoitamisen elvyttävästä vaikutuksesta. (Rappe, 2005, s. 121) Myös etenkin sivistyneistön ja taiteilijoiden suosimissa sanatorioissa eli tarttumattomien tautien parantoloissa oli maisemalla keskeinen rooli (Kuva 11.). Metsäisten harjujen kuiva ja havuntuoksuinen ilma tarjosi parantavan kyllyn siinä missä eteerinen vesikin. (Päivälehti, 1901)

Hyvinkään Parantola

hyvin suojaisella paikalla, korkealla ja tasaisella mäntykankaalla tarjoaa kovalla ja keuhilla tilaisuuden täydelliseen **vedenjuontiin ja kylpyparannukseen sekä hierontakäyttelyyn, jota antaa siihen harjaantunut palvelijakunta.**

Paisii tavallisia kylpyjä, höyrykaappi- ja ryöppykylpyjä annetaan kaikenlaisia lääkökylpyjä kuten esim. männynhavu-hililhappoisia tertsikylpyjä ja n. k. sool-kylpyjä, jotka entien ovat luonnollisten Nauhelminkylpyjen kaltaisia.

Fangoparannusta, leini-, luovalo- ja kroonillisissa vatsanpohjataudoissa. Sähköparannusta, ruokajärjestysparannusta y. m. — Parannettaviksi soveltuvat erittäin: **hermotaudit** kuten neurastenia, selkädintauti, halvaus, neuralgia y. m. **vähäverisyys, katarrit, sydän- ja munuaistaudit.**

Mukavat kävelypaikat ja hyvät kulkuneuvot. **YHÄÄKKÄRI** on doseetti tohtori **Jarl Kogolstan Neologissa,** joka vastaa kysymyksiä ja alliaäkärei tohtori J. W. Sandelin Hyvinkäällä. SBL 13543 4194

Vaanilan Parantola.

ilma- ja Vesiparannuslaitos.

Kylpykausi 1 p. Kesäkuuta—1 p. Syyskuuta.

Parantola sijaitsee korkealla, havumetsää kasvavalla harjulla Lohjan pitäjässä, 300 jalkaa merenpintaa ylempänä, 5 kilometrin päässä Lohjan asemalta Hangon—Hyvinkään radan varrella.

Parannuskeinot ovat: Kylmän veden käyttely S. Kneipp'in mukaan, lievennetty vesiparannuskeino F. W. Ewerth'in mukaan, höyrykaappi, höyrysuihku, suola-, hillohappo- ja soodakylpyjä, havu- ja hiekkakylpyjä, ilmakylpyjä (T.ri H. Lahmann'in mukaan), ruokavallo-, terrängi- ja karkaisuparannuskeinoja, sähköhoitoa (faradisatsioni, franklinisatsioni, galvanisatsioni) sekä sairastavien hoitoa ja hierontaa.

Parannuskeinot soveltuvat varsinkin heikkohermoisille, vähäverisille, yleistä heikkoutta poteville, häiriöille ruuansulatus-elimissä, katarreille ilmatiehyissä, sydäntautisille, reumatismia ja liikaa lihavuutta sairastaville sekä toipumisairaille.

Huom.! Keuhkotautisia, kaatuvatautisia ja tarttuvia tautia sairastavia ei oteta Parantolaan.

Lääkkäreintä toimivat T.ri Edvard Groundstroem ja lääkäri O. Matikainen.

Sairastavien hoitoa hoitavat neiti Hanna Leidenius ja lääkäri O. Matikainen.

PROSPEKTEJA lähetetään pyynnöstä.

Lähempiä tietoja antaa ja sopimuksia tekee

Rouva Hilda Hannelius

4216 Osote 15 p.ään Toukok.: Helsinki, Mikonk. 2. Tel. 491, sen jälkeen: Lohja, Vaanila.

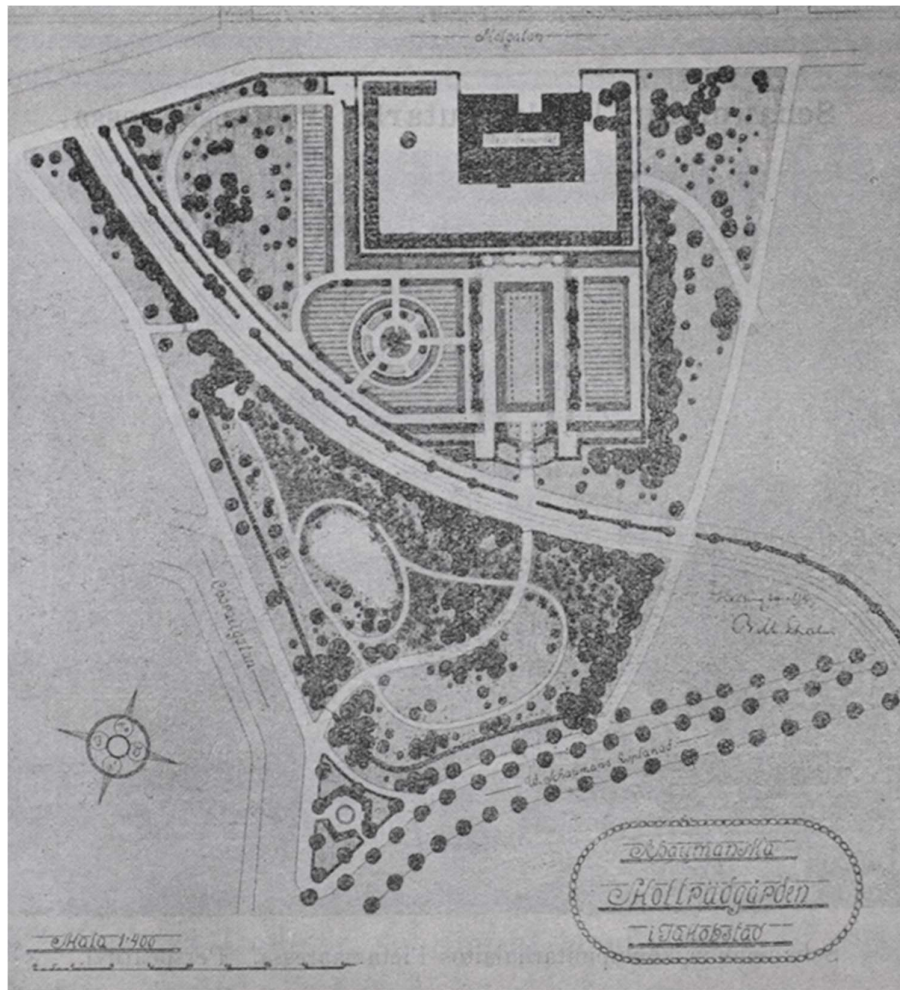
Kuva 11. Parantolamainontaa Päivälehdessä etusivulla 15.5.1901. (Päivälehti, 1901)

4.5 Sivistävät koulupuutarhat, puutarhakurssit, kansanpuistot ja tehtaanpuistot

Koulupuutarhat ja puutarhaopetus sisältyivät jo Uno Cygnaeuksen 1857 laatimaan kansakouluohjelmaan. Puutarhat ovat siis olleet osa opetusta kansakoulun perustamisesta lähtien. (Mäkinen, 2005, s. 103) Puutarhahoidon katsottiin opettavan ahkeruutta, kädentaitoja ja vastuuntuntoa. Opettajaseminaarien yhteyteen perustettiin 1860-luvulta alkaen laajoja puutarhoja, jotka toimivat paitsi oppimisympäristönä, myös esimerkkinä esteettisesti ihanteellisesta ympäristöstä. Puutarhassa ohjeistettiin opettavan ei vain puutarhanhoitoa, vaan myös luonnontiedettä, maantiedettä ja kuvataidetta. (Karjula, 2001, s. 136–139) Mallipiirrosten mukaisia koulupuutarhoja perustettiin vähitellen myös maamme kansakoulujen

yhteyteen, mutta toden teolla koulupuutarhaliike käynnistyi vasta kaupungistumisen myötä 1900-luvun alussa (Hemgård, 2016, s. 61). Vuonna 1917 jo kolmeen neljästä Turun ja Porin läänin koulusta oli perustettu koulupuutarha (Mäkinen, 2005, s. 103). Koulupuutarhan perustaminen edellytti kuitenkin aina asialle omistautunutta opettajaa ja usein myös avustusta yksityiseltä taholta. Pietarsaaren koulupuutarha [1915] ja Kumpulän koulukasvitarha [1928] ovat yhä kukoistavia koulupuutarhoja, joiden perustamisesta saamme kiittää yksityisiä toimijoita (Kuva 12.).

Kuva 12. Pietarsaaren koulupuutarha. (Puutarha, 1916)

Ennen kaikkea koulupuutarhat nähtiin perherauhan ja perheiden hyvinvoinnin tukijoina. Lasten puutarhainnostuksen uskottiin välittyvän koteihin ja parantavan siten etenkin vähäosaisten perheiden ruokataloutta. Kesäisin koulupuutarha kisakenttineen tarjosi lapsille mahdollisuuden työhön ja leikkiin turvallisessa ja terveellisessä ympäristössä. Puutarhan toivottiin myös antavan lapsille voimia talven koulutyöhön ja pitävän heidät poissa kaupungin katujen houkutuksilta. (Hemgård, 2016, s. 60–63)

Hyväosaisten huoli köyhän kansanosan pitämiseksi kaidalla polulla oli kasvanut viime vuosisadanvaihteessa vallinneen sivistysaatteen myötä. Pieniä opaskirjoja ja opettavaisia tarinoita julkaistiin perheiden ohjaamiseksi hyvien ja taloudellisten tapojen pariin. Puutarhaoppaiden ja pihojen mallipiirrosten ajateltiin herättävän vähäosaisissa omatoimisuuden ja esteettikän kaipuun, joiden avulla hekin voisivat omalta osaltaan olla rakentamassa kaunista kansakuntaamme. (Donner, 2016, s. 126–129) Ajatus oli kaunis, mutta varattomana mahdollisuudet osallistumiseen vain hyvän kirjan voimin olivat olemattomat.

Myös yhdistykset osallistuivat kansakunnan hyvinvoinnin tukemiseen järjestämällä puutarhaneuvontaa, kasvisruokakursseja ja lasten kasvitarhatoimintaa. Vuoden 1911 Kaswitarha lehdessä julkaistu Suomen Naisyhdistyksen kertomus kesän 1910 toiminnasta kertoo, kuinka neiti Aini Luukkoson järjestämällä kahden viikon keittokursseilla valmistettiin 68 eri ruokalajia ja kuinka hän istutti kesän aikana Karttulalaisille piholle 240 marjapensasta, 96 koristepensasta, 683 mansikantainta ja 12 omenapuuta. Padasjoelta lasten kasvitarhakurssin satoa maanviljelysnäyttelyyn toimittanut neiti Aliina Koskinen puolestaan kuvailee, kuinka ahkerasti lapset olivat viljelyksiään kesän ajan hoitaneet ja kuinka iloisia he sitten olivatkaan, kun saivat vastaanottaa näyttelyn II-palkinnon. (Kaswitarha, 1911, s. 39–42)

Samaisessa julkaisussa muistutetaan kuinka aina ei kuitenkaan tarvita yhdistystä toiminnan taustalle, vaan jokainen meistä voi toimillaan saada hyvää aikaan: Eräällä Rovastilla oli tapana istuttaa ripille päässeiden nuorten kanssa muistopuu kirkkomaalle. Vuosien saatossa nuoret palasivat katsomaan omaa puutansa ja hautausmaasta tuli monelle tärkeä paikka. Kyläläiset alkoivat kokoontua pari kertaa kesässä hoitamaan hautausmaata ja ajan myötä siitä muodostui mitä ihastuttavin kirkkopuisto, jonne vielä vanhanakin palataan muistelemaan ja ihmettelemään kasvun ihmettä ja ajan kulkua. Tarinan innostamana pohditaan sitäkin, kuinka paljon jokainen meistä mahtaisi maatammen kaunistaa, jos juhannusjuhliimme katkomiemme koivujen ja taittamiemme kukkien sijaan ottaisimmekin tavaksi istuttaa ympäristöömme koivun ja kukkia joka juhannus. (Pöyhönen, 1911, s 59–60)

Kansanpuistojen ja tehtaanpuistojen perustaminen 1800-luvun loppupuolella olivat myös sivistysaatteen seurausta ja konkreettisina kohteina nekin kasvattivat vähäosaisen hyvinvointia välittömämmin kuin kirjallinen valistustyö. Puistokulttuurin omaksunut sivistyneistö kantoi huolta työläisten vapaa-ajan viettämisestä, johon parhaiten katsottiin soveltuvan luonnonläheisen mutta valvotun ympäristön. Samalla ajateltiin valistettavan köyhempää kansanosaa osoittamalla, miltä hyvän ympäristön tulisi näyttää ja miten siinä tulisi käyttäytyä. (Häyrynen, 2001, s. 24) Tarkoitusta varten perustettiin kansanpuistoja, jollaisina ovat alkunsa saaneet esimerkiksi Helsingin Korkeasaari ja Seurasaari. Molemmat puistot rakennettiin ja ylläpidettiin Helsingin anniskelu-yhtiön tuottamien hyväntekeväisyysvaroin,

kunnes kieltolaki vuonna 1918 pakotti anniskeluyhtiön luopumaan hyväntekeväisyystoiminnastaan. (Knapas, 2001, s. 204–206)

Sata vuotta sitten näyttävän ja hoidetun ympäristön katsottiin olevan yrityskuvalle yhtä tärkeää kuin tehtaan piipusta nousevan savun. Näin ajateltiin vielä 1970-luvulle tultaessa (Martin, 2016, s. 104) kunnes huomattiin, että olennaista onkin vain savu. Vesistöjen äärelle nousseet vanhat tehdasmiljööt rakennuksineen ja puistoalueineen ovatkin komeita kokonaisuuksia ja paikkakuntiansa maamerkkejä. Hyvin suunnitellut ja taidokkaasti rakennetut tehdasmiljööt ovat käypä esimerkki kestävästä ja resilienssistä rakentamisesta: Toimintansa jo lopettaneilla tehtailla elämä jatkuu usein vilkkaana kulttuurin, käsityön tai museotoiminnan keskittymänä tai haluttuina asuinalueina.

Ihastuttava ympäristö ei ollut vain menestyksen mittari vaan se oli myös keino sitouttaa työntekijät. Tehtaat tarjosivat työntekijöilleen ajan oloihin nähden varsin viihtyisät asunnot pienine pihoineen ja istutuksineen. Usein tarjolla oli myös puutarhatilkkua omille viljelyksille ja tehtaan puutarha, josta työntekijät saivat hankkia syötävää ja istutettavaa edulliseen hintaan. Esimerkiksi Schaumanin vaneritehtaalla Jyväskylässä oli kattopuutarha sekä tehtaan hukkalämmöllä lämpiävät kasvihuoneet ja orangeria, joissa kasvatettiin niinkin eksoottisia lajeja kuin persikkaa ja viinirypäleitä. Avo- ja maalla kasvatettiin parsaa ja mansikoita, jotka nekään eivät olleet aiemmin kuuluneet työläisen ruokapöytään. Arvostetut tehdaspuutarhurit huolehtivat tehtaan edustuspuistojen ja puutarhojen lisäksi työläisasuntojen yleisistä istutuksista. He myös opastivat työläisiä puutarhanhoidossa ja järjestivät puutarha-aiheisia kerhoja ja kilpailuja. Tehtailla hyvä ympäristö nähtiin monella tapaa merkittävänä tekijänä työntekijöiden hyvinvoinnin tukemisessa ja sen vaalimiseen haluttiin kannustaa paitsi näyttämällä hyvää esimerkkiä, myös tarjoamalla siihen aito mahdollisuus. Onnistuneesta strategiasta kertonee sekin, että nimenomaan teollisuuspaikkakunnille on jälkeempinä perustettu puutarhamaisia asuinalueita ja kasvanut kiinnostus puutarhaviljelyä kohtaan on yhä havaittavissa. (Martin, 2016, s. 105–110)

4.6 Puutarhataidetta

Sadan vuoden takaisissa puutarhoissa voisi viipyillä loputtomiin. Niin laaja on puistojen kultakauden kirjo. Matkailijalle suomikuvaa maalasivat edustavat ja hyvin hoidetut asema- ja kanavapuistot. Alusten sulutusten aikana turisteilla oli hyvin aikaa kanavapuistossa virkistäytymiseen. Asemapuistoissa istutukset toivat viihtyisyyden lisäksi suojaa höyryveturien kipinöiltä. (Joutsalmi, 2005, s. 64–67; Suominen & Vattulainen, 2005, s. 90–97). Matkanteko oli hitaampaa, joten siitä oli syytä tehdä mahdollisimman miellyttävää.

Suomen puutarhataiteen historia on lyhyt eikä koristepuutarhoja löytynyt ennen 1800-lukua kuin pappiloista ja kaikkein varakkaimmilta kartanoilta ja kaupunkitaloilta. Niinpä 1800-luvun loppupuolella, kun puutarhataide

vihdoin rantautui Suomeen ja myös alempien säätyläisten ulottuville, haalittiin sen elementtejä runsain mitoin ja säästelemättä. Niin julkisissa, kuin yksityisissä puutarhoissa vaikutti tuolloin eklektinen suuntaus, jossa yhdisteltiin rohkeasti eri kulttuurien ja tyyli-suuntausten elementtejä (Laitila, 1995, s. 10). Sekä puutarhurit että säätyläiset hakivat vaikutteita kansainvälisestä kirjallisuudesta ja puutarhalehdistä, joita käännettiin ahkerasti myös suomenkielille. Matkustelu oli suosittua ja tuomisina saattoi puutarhaideoiden lisäksi olla myös Suomessa vielä tuntemattomien kasvien siemeniä ja taimia. (Häyrynen, 2005, s. 18–21)

Puutarhataiteen kansainvälisistä lähtökohdistamme juontuu tyyli-suuntien nimeäminen niiden alkuperän mukaan. Muotopuutarhaa kutsuttiin ranskalaiseksi ja maisemapuutarhaa englantilaiseksi puutarhaksi. (Häyrynen, 2005, s. 22) Viime vuosisadan vaihteessa nämä molemmat oli jo korvannut arkkitehtoninen saksalainen puutarha: muotopuutarha oli hylätty sen luonnottoman kurinalaisuuden vuoksi ja tilalle tullut maisemapuutarha sen luonnottoman luonnon jäljittelyn vuoksi. Suurissa puistoissa maisemapuutarha nähtiin yhä ihanteellisena, mutta yritykset soveltaa maisemapuutarhatyyliä pienillä pihoidilla olivat osoittautuneet luonnottomiksi ja mauttomiksi miniatyyrimaisemiksi. (Ranck, 1922/1909, s. 8–10)

Arkkitehtonisessa tyyliissä puutarha liittyi rakennukseen sekä tyyllisesti että toiminnallisesti. Rakennuksen muotokielen haluttiin jatkuvan puutarhassakin, mutta ei muotopuutarhan tavoin tiukkaan muotoon pakotettuna vaan luonnollisena. Ihmisen kädenjäljen näkyminen puutarhassa katsottiin suotavaksi, mutta puutarhan ei haluttu olevan vain ihailun kohde vaan siellä tuli voida elää ja olla. (Ranck, 1922/1909, s. 108)

Eklektisen ja arkkitehtonisen tyylin lisäksi viime vuosisadan vaihteen puutarhoissa näkyi botaaninen innostus (Laitila, 1995, s. 10). Ilmiö oli maailmanlaajuinen ja saanut alkunsa tutkimusmatkailijoiden kasvilöydöistä. Kasvitieteellisiä puutarhoja sekä Elimäen Mustilan [1902] ja Oriveden Höt-sänän [1909] kaltaisia arboretumeja perustettiin. (Tegel, 2016, s. 37–38) Vihersisustus oli suosittua, kasveja keräiltiin ja puutarhoihin istutettiin uusia, hyvinkin eksoottisia lajeja. Agaavet, palmut ja kaktukset viettivät talvet sisätiloissa tai kasvihuoneissa ja kesät kukkapenkeissä. (Laitila, 1995, s. 10). Euroopan kasvitarihoiden valikoimat olivat runsaimmillaan ja vaikka Suomessa vasta aloitettiin taimiviljelyä, olivat valikoimat täälläkin jo mittavat. (Tegel, 2016, s. 37–38)

Tapettiryhmien [teppich] suunnittelussa sekä eklektisen että botaanisen innostuksen sai päästää valloilleen. Saksasta ja Hollannista Suomeen rantautuneet tapettiryhmät olivat suosittuja koristeistutuksia sekä julkisissa että yksityisissä puutarhoissa. Tapettiryhmät olivat useimmiten pyöreitä tai soikeita ja lähestulkoon aina symmetrisiä kuvioistutuksia. (Kuvat 13. & 14.) Usein istutus kohosi keskustaa kohden ja sen keskellä komeili koristeurna, peilipallo tai suurikokoinen kasvi, kuten palmu tai agaave. Ryhmää saattoivat reunustaa vaikkapa suuret simpukankuoret tai mehitähtiruusukkeet. Tapettikuvion muodostivat kukintojen tai lehtien värityksellä

toisistaan erottuvat matalahkot kesäkukat, perennat tai yrtit. (Ruoff, 2001, s. 191) Alexandra Smirnoffin 1910 listaamat ”tapettikasvit” ovat yksittäisinä kasveina varsin vaatimattomia, mutta tiheänä kuviomattona kohotesaan varmasti vaikuttava näky (Smirnoff, 1910, s. 364–365):

Ajuga reptans fol. var. (rönsyakankaali)
 Alsine pinifolia. (tähtimö)
 Antennaria tomentosa candida (kissankäpälä)
Arabis alpina. (tunturipitkäpalko)
 Arabis alpina fol. var. (pitkäpalko)
 Cerastium tomentosum. (hopeahärkki)
 Gypsophila repens. (mätäsharso)
 Hyssopus officinalis. (iisoppi)
Phlox verna. (rönsy/sammalleimu)
 Pyrethrum Tcshihatchewii. (dalmatianpietaryrtti)
 Saponaria ocymoides. (kivikkosuopayrtti)
Sedum anglicum. (pohjanmerenmaksaruoho)
 „ album athnum (valkomaksaruoho)
 Sedum Lydium aureum. (lyydianmaksaruoho)
 „ „ *glaucum*. (lyydianmaksaruoho ‘Claucum’)
 Sempervivum, eri lajeja. (mehitähdet)
 Silene Schafta (syyskohokki)
 Stachys lanata (nukkapätkämö)
 Thymus citriodorus. (sitruuna-ajuruoho)
 Trifolium reptans atrorubens (purppura-apila)
 Veronica repens. (kääpiötädyke)
 Vinca minor fol. var. (pikkutalvio)
 Viola cornuta. (sarviorvokki)

Kuva 13. Tapettiryhmän istutusta Lepaalla Kotilan katolta kuvattuna. (Lepaan puutarhamuseo, 1910-luku.)

Kuva 14. Karlbergin kartanon puutarhuri Karl Zetterlöf ja tapettiryhmä. (Stier/Museovirasto, 1890 – 1900.)

Kuten jo aiemmin totesimme, oli onni, että maamme hyväosaisten ymmärsivät luonnon, kauneuden, sivistyksen ja kulttuurin merkityksen ja avokätisesti rakensivat maisemaa, josta tuolloin ja etenkin nyt myöhemmin

saamme kaikki nauttia. Onnella on kuitenkin käänköpuolensa: Se, että puutarhakulttuuri tuli meille muualta ja myöhään, ollen sitten pitkään vain rikkaiden etuoikeus, leimaa yhä vieläkin asennoitumistamme puutarhoihin ja puutarhasuunnitteluun. (Häyrynen, 2005, s. 22) Luontoa toki rakastamme, se on ollut kanssamme aina. Arkkitehtuurissakin vaikutteet tulivat pitkään maailmalta, mutta sen saralla olemme löytäneet oman menestyneen muotokiellemme ja siten on sekin päässyt sydämiimme. Luonnon ja arkkitehtuurin yhdistävä puutarhataide tulee sen sijaan yhä vain muualta ja pysyy siten vieraana ja herraskaisena, ylimääräisenä tekijänä, josta olemme valmiit luopumaan ensimmäisten joukossa (Häyrynen, 2005, s. 22). Mikäli olemme siihen siis alun alkaenkaan satsanneetkaan. Olisiko siis jo aika ottaa puutarhataide omiin käsiimme, antaa upean luontomme viedä ja löytää oma suomalainen puutarha?

5 MUUTTUUKO IHMINEN JA MIHIN SUUNTAAN

Miten parantaa maailmaa maisemasuunnittelun keinoin? Se oli tämän työn alkuperäinen nimi. Tässä kohtaa -vasta tässä kohtaa- tutkimusmatkaani huomasi, etten voinutkaan parantaa maailmaa. Tai voinhan, meistä jokainen voi, mutta koska maailmassa on aika paljon parannettavaa, ei yksi lopputyö riitä kattavan vastauksen laatimiseen. Oli keksittävä pienempi kysymys, uusi haaste ratkaistavaksi. Luin uutisia ja kolumneja, kahlasin läpi megatrendejä ja onnistuin löytämään haasteita. Aika montakin. Mutta mikä on aikamme suurin haaste? Yksi nousi ylitse muiden: ilmastonmuutos.

Miten hidastaa ilmastonmuutosta maisemasuunnittelun keinoin? Istuttamalla puita, pensaita, viherkattoja ja -seiniä. Ohjaamalla hulevedet kasvien, eläinten ja ihmisten iloksi. Minimoimalla leikattavat ja luontoa köyhdyttävät nurmipinnat. Kierrättämällä materiaaleja ja kompostoimalla. Hylkäämällä vieraslajit ja käyttämällä vain luonnon ravinteita ja torjuntakeinoja. Edistämällä paikallisuutta ja monimuotoisuutta. Rakentamalla lahoppuaitoja, hyönteishotelleja, perhosbaareja ja siilille pesän. Kasvattamalla perinnekasveja, perhoskasveja, hyötykasveja ja villivihanneksia. Huomioimalla kasvupaikan olosuhteet ja hyödyntämällä jo olemassa olevan. (esim. de Roo, Roozen & Long, 2012) Tehden tästä kaikesta vielä niin kaunista ja viihtyisää että muutkin haluavat tehdä perässä.

Tämän kaiken keksi jo joku muu. Kaikki toimet voidaan toteuttaa Palanderin talon puutarhassa menneen ajan maisemaa unohtamatta. Vain siiliä emme saa kaupungin keskelle houkutella. Täytyi siis keksiä jotain muuta. Päätin lähestyä ilmastonmuutosta toista tietä, välillisesti ja tarvittaessa poikkiteieteellisestikin: voisiko maisemasuunnittelun keinoin vaikuttaa johonkin toiseen seikkaan, joka puolestaan hidastaisi ilmastonmuutosta? Asuin sivuun maisemasuunnittelijan polultani ja tarkastelin ilmastonmuutosta uudessa valossa.

Aika pian törmäsin kohtuutalouden vaateeseen. Useat lähteet kertovat kuinka kasvutalous ja bruttokansantuotteen kasvattamiseen tähtäävä politiikka eivät enää vuosikymmeniin ole lisänneet hyvinvointiamme, vaan päinvastoin. Luonnon hyvinvointia ne eivät ole koskaan lisänneet ja nyt kun maapallon kantokyvyn rajat ovat tulleet vastaamme, eivät mitkään toimmemme riitä tilanteen pelastamiseksi, jos yhtälössä on mukana kasvutalous. Vaikka radikaalein toimin saisimme palautettua kurssimme maapallon kantokyvyn mukaiseksi, suistavat nuo keinot kasvutalouteen perustuvan yhteiskunnan työttömyyden, köyhyyden ja eriarvoistumisen räjähtävän kasvun myötä polarisoituneeseen yhteiskuntaan, joka puolestaan on otollinen maaperä radikalisoitumiselle. (esim. Joutsenvirta, Hirvilampi, Ulvila & Wilén, 2016)

Politiikan polarisoitumista saimme todistaa kuluneen kevään 2019 ilmastovaaleiksikin kutsutuissa eduskuntavaaleissa, joissa maamme ääniharavoiksi nousivat perussuomalaisten puheenjohtaja Jussi Halla-aho ja vasemmistoliiton puheenjohtaja Li Andersson. Puolueista eniten kannatustaan kasvatti vihreät. Ilmastopolitiikassa nämä kolme puoluetta sijoittuvat ääri-laidoille vihreiden ja vasemmistoliiton vaatiessa tiukimpia ilmastotoimia ja perussuomalaisten pitäessä ilmastokysymystä perusteettoman paniikin lietsontana. (Vaalikone, 2019). Samankaltainen konservatiivien ja liberaalien vastakkainasettelu nähtiin myös kevään 2019 eurovaaleissa, joissa voittajia olivat sekä liberaalit ja vihreät että kansallismieliset puolueet (HS VIIKKO, 2019).

Kansallismielisten puolueiden toiminta-ajatus perustuu populistiseen vastakkainasetteluun ”kansan” ja sen edun vastaisen kohteen välillä. Perinteisin vastustuksen kohde ovat olleet muukalaiset. Kun pakolaiskysymys jäi eduskuntavaaleissa vaille riittävää huomiota, omaksuivat perussuomalaiset roolin ilmastotoimien vastustajana. Kun tiedetään että ilmastomuutos tulee moninkertaistamaan pakolaisten määrän on asetelma ristiriitainen. Tutkimusten mukaan populismin todellisena kasvuvoimana ei olekaan vastustettava itsessään, vaan sen taakse piilotettu pelko jäädä muista jälkeen ja eriarvoiseen asemaan. (Korkman, 2019) Konservatiivien pelko ilmastotoimien vaikutuksista heihin itseensä ja liberaalien pelko ilmastomuutoksen vaikutuksista maapallolle osoittaa paitsi sen, että heidän arvonsa ovat todellakin hyvin kaukana toisistaan, myös sen, että siitä huolimatta heidän tavoitteensa on lopulta yhteinen. Molemmat voivat voittaa vain pysäyttämällä ilmastomuutoksen kestäväällä tavalla ja sen voiton he voivat lunastaa vain yhdessä.

Näissä mahdottomissa tunnelmissa löysin Sitran julkaiseman voimaannuttavan blogikirjoituksen, jossa Maryan Abdulkarim ja Sonya Lindfors kehoittavat unelmoimaan mahdottomasta. Vaikka uutiset tarjoavat meille mielin määrin rakennusaineita dystopioihin, meidän tulee etsiä myös utopian aineksia ja rakentaa niitä. Unelmoiminen ei ole naiivia ja lapsellista, se ei edellytä silmien sulkemista, vaan katsomista uusin silmin. Miten voisimme rakentaa mitään, jos emme pysty edes kuvittelemaan sitä?

”Kuvittele hetki tulevaisuutta, jossa emme ole enää kiinnostuneet hamuamaan rahaa ja ikuista nuoruutta. Tulevaisuutta, jossa olemme tyytyväisiä, siihen mitä meillä on. Olemme luopuneet jatkuvan ja maksimaalisen talouskasvun tavoittelemisesta, kasvustrategioiden sijaan meillä on strategioita resursseista luopumiseksi ja vallan jakamiseksi. Kilvoittelemme yhteisöllisyydellä ja huolenpidolla. Maailmamme on monimuotoinen ja moniääninen, silti elämme ilman pelkoa. Rajat ovat auki ja puolustusmenoihin kuluneet resurssit käytetään nyt yhteiseen hyvään. Kaikilla on tarpeeksi, mutta ei ylimääräistä. Mutta se on juuri se, mitä haluammekin.”
(Abdulkarim & Lindfors, 2018)

Päätin aloittaa maailman parantamisen tästä. Tarttua haasteeseen ja viettää tuossa kohtuutalouden tulevaisuudessa päivän maisemasuunnittelijana. Jos pystyn kuvittelemaan sen, pystyn myös tekemään sen. Jotta tiedän mihin olen matkalla, joudun ensin vielä hetkeksi tarttumaan talouskirjallisuuteen, sillä se on oleva matkaoppaani.

6 KOHTUUTALOUS

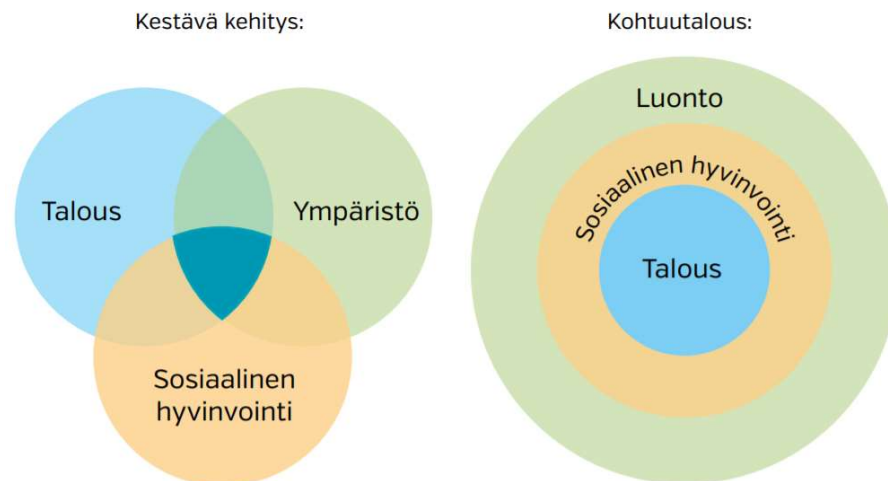
Se talous, joka yhteiskuntaamme pyörittää on nimeltään uusklassinen talousteoria. Se on nimenomaan teoria, yksi muiden joukossa, ei totuus. Uusklassista talousteoriaa alettiin soveltaa 1870-luvun teollistumisen myötä. Teorian taustaolettamuksena on ihmisen pyrkimys mahdollisimman suureen omien rajattomien tarpeidensa tyydyttämiseen. (Hoffrén, 2011, s. 19) Tarpeiden tyydyttämisen mahdollisuutta säätelevät hintasignaalit ja niukkuuden periaate eli kysynnän ja tarjonnan laki. Käsitys siitä mikä on arvokasta, perustuu kysynnän ja tarjonnan suhteeseen, ei käyttöarvoon eli tarpeellisuuteen. Niukkuuksia ja näin ollen arvokkuutta, voidaan luoda myös keinotekoisesti. Myös tarpeita luodaan keinotekoisesti mainonnan avulla. Tarpeensa tyydyttääkseen yksilö myy työvoimaansa yrityksille, jotka puolestaan tuottavat tavaroita ja palveluita yksilön tarpeiden tyydyttämiseksi. Rajattomat tarpeet tyydyttääkseen on tehtävä enemmän työtä ja työpaiikat ylläpitääkseen on kulutettava enemmän. (Joutsenvirta, Hirvilampi, Ulvila & Wilén, 2016, s. 24–30) Pitkästi keinotekoisesti luotu ihmisenpyörä kiihdyttää näin vauhtiaan, joka on riippumaton ihmisten todellisista tarpeista tai maapallon resursseista.

Moni on jo hypännyt tai tippunut pyörästä pois. Pudotuksesta selvinneet ovat siirtyneet sivuun ja etsineet vaihtoehtoisia elämäntapaa ja hyvinvointia toisaalta. Aikapankki, cittaslow, downshifting, ekokylät, etätyöt, hyötyliikunta, ikigai, illallinen taivaan alla, ilmastolakko, kimppa-autot, konmari, kotviminen, koulumummot, luonnonsuojelu, martat, metsäkylpy, nappinaapurit, ravintolapäivät, riksapyörät, satokausikalenteri, siivouspäivä, yhteisöasuminen ja ystävätoiminta ovat tärkeitä askeleita kohti sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä elämäntapaa. Mitkään yksilöiden ja yhteisöjen

toimista eivät kuitenkaan muutokseen riitä ilman viisasta päätöksentekoa globaalilla tasolla. Niin kauan kuin poliittisen päätöksenteon ja yhteiskuntamme normien taustalla vaikuttaa uusklassinen talousteoria, pysyvät kestävä elämäntavan valinnot sivussa, yhteiskunnan marginaalissa. Jotta muutos kestävä elämäntapaan voidaan toteuttaa kestävä tavalla ja kokonaan, on ensin siirryttävä kohtuutalouteen ja otettava käyttöön ekologinen talousteoria ja sen mukanaan tuomat arvot. (Joutsenvirta, Hirvilampi, Ulvila & Wilén, 2016, s. 243–252)

6.1 Pähkinänkuoressa

Kohtuutalous [décroissance, degrowth] ei ole uusi keksintö. Sen juuret ulottuvat teollisuuden alkuaikoihin 1800-luvulle, jolloin kaukonäköisimmät kyseenalaistivat kasvun itseisarvona. Termi degrowth mainittiin ensimmäisen kerran Rooman klubin vuonna 1972 julkaiseman *Kasvun rajat* raportin yhteydessä ja 2000-luvulla sen lanseerasi uudelleen Pariisin yliopiston taloustieteen emeritusprofessori Serge Latouche. (Latva-Pukkila & Moisio, 2015, s. 4) Suomessa termin käännöksiä ovat olleet esimerkiksi kasvun purkaminen, talouslasku, kasvuvapaus ja myötämäki. (Latouche, 2010, s. 5) Vihreä sivistysliitto kirjoittaa aiheesta nimellä onnellisuustalous, korostaen talouden asemaa hyvinvoinnin lisäämisen välineenä, ei itseisarvona (Ylikahri, 2011).

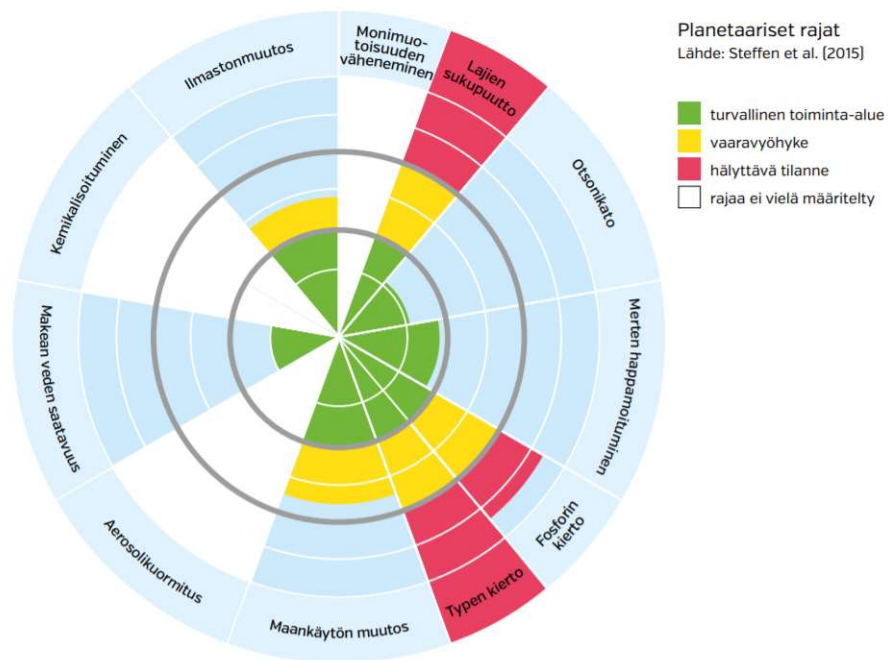
Kuva 15. Kestävä kehitys ja kohtuutalous. (Latva-Pukkila, 2015.)

Perinteisessä kestävä kehityksen mallissa taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen ulottuvuus nähdään itsenäisinä ja samanarvoisina elementteinä, joiden leikkauskohdasta löytyy tasapainoinen yhteiskunta. Kohtuutalouden mallissa ulottuvuudet ovat samat, mutta eivät rinnasteisia vaan toisistaan riippuvaisia. (Kuva 15.) Luonto on elinehtomme ja se asettaa rajat kaikelle toiminnalle. Ilman luonnon tasapainoa ei ole olemassa

edellytyksiä, eikä lopulta enää tarvittakaan sosiaaliselle hyvinvoinnille eikä tasapainoiselle taloudelle. Ekologisen taloustieteen päämääränä ei ole talouden kasvu vaan kasvun lasku tasolle, jolla toimintamme pysyy maapallon kantokyvyn rajoissa. Hyvä talous toimii oikeudenmukaisuuden ja kohtuuden periaatteita noudattaen ja sen mittarina on globaali luonnon ja ihmisten hyvinvointi. (Latva-Pukkila & Moision, 2015, s. 20)

6.2 Planetaariset rajat ja ekologinen jalanjälki

Ruotsalainen tutkimusryhmä on tarkastellut maapallon kantokyvyn rajoja, sen yhdeksän osa-alueen avulla. (Jälkeenpäin kahta osa-aluetta on tarkennettu jakamalla ne edelleen kahteen osaan.) Tutkimuksen perusteella rakentui kynnyksarvoista koostuva *planetaariset rajat* konsepti (Kuva 16.). Planetaariset rajat osoittavat vihreän turvallisen toiminnan alueen, jonka sisällä pysyessämme toimintamme pysyy luonnon uusiutumiskyvyn rajoissa. Planetaariset arvot ylittyessä peruttamattomien ympäristörisien todennäköisyys kasvaa. Osa-alueet ovat yhteydessä toisiinsa, joten kun yksi raja ylittyy, nopeuttaa se toistenkin rajojen ylittämistä. (Latva-Pukkila & Moision, 2015, s. 12)

Kuva 16. Planetaariset rajat. (Latva-Pukkila, 2015.)

Muutamien osa-alueiden kohdalla kynnyksarvojen selvittäminen on vielä kesken. Monimuotoisuuden vähenemisen tila ei kuviossa vielä näy. (Kuva 16.) Joidenkin arvioiden mukaan monimuotoisuuden väheneminen on hälyttävämmässä tilassa kuin ilmastonmuutos, jonka ympärille julkinen keskustelu on keskittynyt. Typen ja fosforin kierron kohdalla olemme jo tehneet

korvaamatonta tuhoa vesistöille ja niiden elämälle. Peruuttamatonta tuhoa olemme saaneet aikaan myös kanssaeläjiemme keskuudessa. Viimeisen sadan vuoden aikana sukupuuttoon on kuollut yli 400 selkärankaista lajia. Ilman ihmisen toimintaa olisi näin monen lajin katoamiseen kulunut 10 000 vuotta. (Latva-Pukkila & Moisio, 2015, s. 12–13) Toukokuussa 2019 hallitustenvälinen luontopaneeli IPBES julkaisi raportin, jonka mukaan miljoonia eläin- ja kasvilajia on uhattu kuolla sukupuuttoon. Luonnonmonimuotoisuuden ja sen tuottamien ekosysteemipalveluidenhäviäminen on nyt nopeampaa kuin koskaan ihmiskunnan historiassa. (Luke, 2019)

Otsikoissa pyörineen ilmastoahdistuksen kasvaminen planetaariseksi ahdistukseksi olisi aiheellista. Ahdistuksen todellinen syy löytyy itsestämme ja itsekkäistä toimistamme ympäristön yläpuolella. Korjataksemme aiheuttamamme vahingon niiltä osin kuin se korjattavissa on, on meidän kana-voitava ahdistus kestäviksi toimiksi ympäristön ehdoilla. Rohkea esimerkki ilmastoahdistuksen positiivisista seurauksista on nyt 16-vuotias ilmastoaktivisti ja Nobel-ehdokas Greta Thunberg, jonka perjantaiset koululakot ilmaston puolesta käynnistivät maailmanlaajuisen *Fridays for Future* -liikkeen. Gretan innoittamina jo miljoonat nuoret ympäri maailman ovat osoittaneet mieltään vaatien aikuisilta ilmastotekoja ja uskottavampaa ilmastopolitiikkaa. (Helsingin Sanomat, 2019a)

Gretan tekemä työ ympäristön puolesta on ihailtavaa ja merkittävää. Vastuu paluusta maailman kantokyvyn piiriin kuuluu kuitenkin aikuisille, etenkin rikkaiden länsimaiden aikuisille. On epäoikeudenmukaista, että ilmastomuutoksesta kärsivät eniten ne, jotka eivät ole olleet osallisina sen syntymisessä: Olemme saattaneet tuhoon tulevien sukupolvien maailman ja jo nyt ilmaston äärevöityminen on vienyt hyvän elämän mahdollisuudet lukuisilta eteläisen pallonpuoliskon asukkailta. Sama kohtalo uhkaa pienten saarivaltioiden asukkaita, kun heidän maansa peittyvät sulavien jäätiköiden nostattaman merenpinnan alle. (Latva-Pukkila & Moisio, 2015, s. 10–11)

Kehitysyhteistyöjärjestö Oxfamin teettämän tutkimuksen mukaan maailman yksityisen kulutuksen aiheuttamista hiilidioksidipäästöistä puolet on maailman rikkaimman kymmenyksen aiheuttamia. Maailman köyhin puolisko on aiheuttanut päästöistä kymmenesosan. (Kuva 17.). Hiilidioksidipäästöt ovat ilmaston lämpenemisen suurin aiheuttaja. Sijoittumistamme tässä saastuttajien joukossa auttaa ymmärtämään se, että suomalaisista vain toimeentulon minimillä elävä köyhimpien joukko ei kuulu maailman rikkaimpaan viidekseen. Kuulumme selkeästi maailman suurimpiin saastuttajiin. (Joutsenvirta, Hirvilampi, Ulvila & Wilén, 2016, s. 156–157) Yhtään kauniimpi ei totuus ole ekologisella jalanjäljellä mitattaessa. Suomalaisten jalanjälki on kooltaan 3.8, yksi maailman suurimmista. Tämä tarkoittaa sitä, että jos kaikki maapallon ihmiset eläisivät kuten me, tarvittaisiin 3.8 maapalloa vastaamaan kulutukseemme. Maailman ekologisten jalanjälkien keskikoko on 1.75, eli maailmanlaajuisestikin kulutamme 1,75

maapallon verran luonnonvaroja, vaikka suurin osa ihmisistä elää lähes olemattomalla kulutuksella. (WWF, 2019)

Kuva 17. Maailman väestön osuudet yksityisestä kulutuksesta aiheutuista hiilidioksidipäästöistä tulokymmenyksittäin. (Oxfam, 2015.)

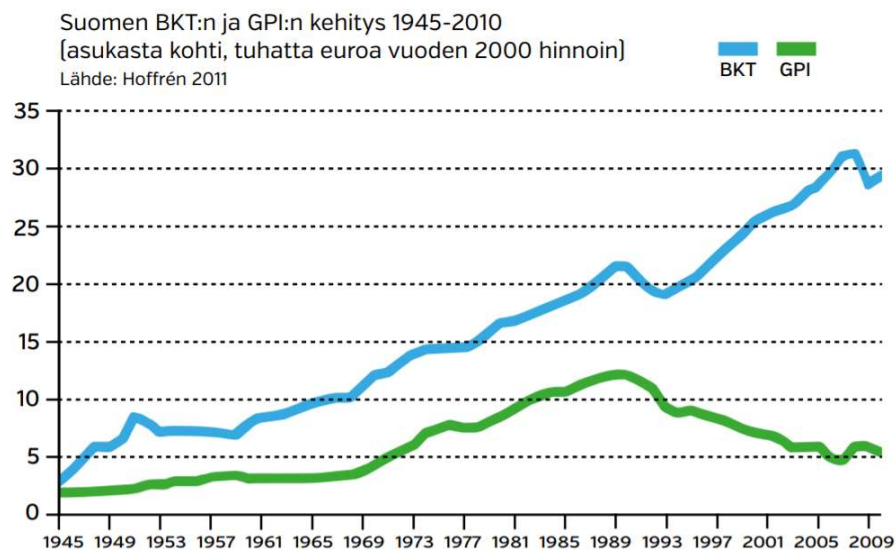
Juuri tänään 29. heinäkuuta 2019, tässä kirjoittaessani, on maailma kuluttanut loppuun uusiutuvat luonnonvaransa tältä vuodelta. Koko loppuvuoden elämme maapallolle velaksi. Me isojalaiset suomalaiset tosin käytimme omalta osaltamme luonnonvarat loppuun jo 5. huhtikuuta, joten jokavuotinen velkamme on kasvanut jo jonkin aikaa. (WWF, 2019)

6.3 Hyvinvointi

Yhteiskunnassamme vallitsee näkemys siitä, että talouden kasvu on hyvinvoinnin edellytys. Talouskasvu on noussut välineestä itseisarvon asemaan ja askel taaksepäin on ajatuksena mahdoton, silloinkin kun se olisi ympäristön ja ihmisten hyvinvoinnin ja elämän edellytys. Luonnonsuojelun ja hyvinvoinnin hankkeita hyllytetään toistuvasti sillä perusteella, että ne hidastavat ja häiritsevät talouskasvua. (Latva-Pukkila & Moisio, 2015, s. 3)

Kasvutalouden keskeisin indikaattori on bruttokansantuote [BKT], joka kehitettiin mittaamaan yhteiskunnan tavara- ja palvelutuotannon laajuutta. Koska uusklassisessa talousteoriassa kaiken tuotannon oletetaan lisäävän kulutusta ja kulutuksen ihmisten onnellisuutta, on BKT:n kasvusta muodostunut yhteiskunnan hyvinvoinnin mittari vastoin sen alkuperäistä tarkoitusta. BKT ei huomio lainkaan ympäristön hyvinvointia, vaan päinvastoin, luonnonvarojen säästeliäs käyttö näyttäytyy mittarissa haitallisena. Tulonjakokysymykset BKT jättää myös kokonaan huomioimatta, vaikka eriarvoisuuden kasvu on yksi merkittävimmistä hyvinvoinnin uhista. Kaikki henkilökohtaiseen hyvinvoinnin kokemukseen vaikuttavat seikat jäävät luonnollisesti BKT:n ulottumattomiin. (Hoffrén, 2011, s. 15–16)

Hyvinvoinnin mittaaminen on haastavaa sen ollessa lopulta subjektiivinen kokemus. On kuitenkin onnen elementtejä, jotka ovat meille kaikille yhteisiä, kuten esimerkiksi oikeudenmukaisuuden, merkityksellisyyden, yhteenkuuluvaisuuden ja turvallisuuden tunne, sekä vapaus, terveys, ihmissuhteet ja ympäristön tila. (Ylikahri, 2011) Aidon kehityksen indikaattori [GPI] on uusklassisen talousteorian ja hyvinvoinnin talousteorioiden mukainen indikaattori, jota on ehdotettu BKT:n korvaajaksi. Toisin kuin BKT, mittaa GPI talouden tilan lisäksi myös ekologista ja sosiaalista hyvinvointia. GPI huomioi tuotannon tärkeimmät negatiiviset tuotokset, kuten saastumisen, jätteet ja luonnonvarojen hupenemisen. Hyvinvoinnin positiiviset ja negatiiviset osatekijät on mittarissa saatettu mitattavaan muotoon muuntamalla ne rahamääräksi. (Hoffrén, 2011, s. 45)

Kuva 18. BKT ja GPI hyvinvoinnin mittareina. (Latva-Pukkila, 2015.)

Suomen BKT:n ja GPI:n keskinäisen kehityksen tarkastelu osoittaa hyvinvoinnin tipahtaneen talouskasvun kyydistä jo 1990-luvun alussa (Kuva 18.). Kohta kolmenkymmenen vuoden ajan hyvinvointiamme ovat nakertaneet etenkin luonnon varojen kuluminen, ympäristöhaittojen kasvaminen ja eriarvoistumisen jatkuva kasvu. Osansa on todettu olevan myös niin kutsutulla Easterlinin paradoksilla, jonka mukaan hyvinvointi ei enää tietyn tulo-tason saavuttamisen jälkeen kasva. Kuluttaminen pelkän kuluttamisen vuoksi ei enää lisää todellista hyvinvointia. Sen sijaan jatkuva kasvun ja kulutuksen pakko tuovat mukanaan pahoinvointia kiireen, stressin, ylipainon, yksinäisyyden, syrjäytymisen, mielenterveysongelmien sekä henkisen pahoinvoinnin muodossa. Talouskasvu, joka ei enää lisää hyvinvointia onkin turhaa ja haitallista sekä ekologisen että sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta. (Joutsenvirta, Hirvilammi, Ulvila & Wilén, 2016, s. 70–74)

Taloukasvulle haetaan oikeutta myös väitteellä, jonka mukaan taloukasvu on paras globaalin köyhyyden poistaja. Köyhyytutkija David Woodwardin mukaan nykyisellä tulojaolla ja BKT:n kasvutahdilla vain 1% taloukasvusta päätyy maailman köyhille. Köyhät ovat vain saaneet kantaakseen suurimman osan kasvun haitoista ja hyötyjä on ihan joku muu. (Joutsenvirta, Hirvilammi, Ulvila & Wilén, 2016, s. 73–74)

Viime viikolla Helsingin Sanomat kertoi pörssiyhtiön toimitusjohtajan ansaitsevan viikossa saman verran kuin keskipalkkainen työntekijä ansaitsee vuodessa. Toisin sanoen tavalliselta työntekijältä kuluisi 48 vuotta tienatakseen toimitusjohtajan vuosipalkan verran. (Helsingin Sanomat, 2019b) Tämän kaltaiset uutiset kasvattavat eriarvoisuuden ja suhteellisen köyhyyden tunnetta. Suhteellinen köyhyys saa meidät tuntemaan puutetta siitä, mitä muilla on. Ilmiö tunnetaan kautta maailman. Jos esimerkiksi vain osa kylän asukkaista yhtäkkiä rikastuu, laskee rikastumatta jääneiden koettu hyvinvointi jopa enemmän kuin rikastuneiden koettu hyvinvointi nousee. Vaikka kyse ei periaatteessa ole köyhtymisestä, on vaikutus hyvinvointiin ja tyytymättömyyden kasvuun todellinen. Vaikka tilannetta tulonsiirroilla oikaistaisiin, ei jatkuvan kasvun kulutuskulttuurissa suhteellinen köyhyys koskaan katoa. (Joutsenvirta, Hirvilammi, Ulvila & Wilén, 2016, s. 73–74)

6.4 Mielenkumous

Kohtuutalouteen siirtyminen vaatii useita konkreettisia toimenpiteitä sekä paikallisesti että globaalilla tasolla. Uusklassisen talousteorian korvaaminen ekologisella talousteorialla on keskeinen toimenpide. Uusia ratkaisuja ja keinoja kestäväen, kasvun pakosta vapaan talouden toteuttamiseksi hahmotellaan alan akateemisissa artikkeleissa jatkuvasti lisää. Tavoite on kaikissa sama, mutta painotus vaihtelee. Ehdotettuja toimia ovat esimerkiksi, perus- ja maksimitulot, yhteiskunnalliset yritykset, tuotannon ja kulutuksen tasa-arvoinen vähentäminen, kilpailusta luopuminen, työajan lyhentäminen, demokraattisen päätöksenteon lisääminen, ekologinen energian- ja ruoantuotanto, ekologinen yhdyskunta- ja liikennesuunnittelu ja luonnonvarojen käytön vähentäminen. (Latva-Pukkila & Moisio, 2015, s. 8–26) Degrowth-liikkeen isäksikin kutsuttu Serge Latouche tiivistää tarvittavat toimenpiteet kahdeksaan toisiinsa kytkeytyvään tavoitteeseen, joiden yhteisvaikutuksesta syntyy kohtuutalouden yhteiskunta. (Latouche, 2010, s. 42–52)

1. Arvojen muuttaminen
2. Markkina-ajattelun rajoittaminen
3. Rakenteiden muuttaminen
4. Varallisuuden uusjako
5. Paikallisuus
6. Vähentäminen
7. Uusiokäyttö
8. Kierrätys

Pohjimmiltaan kohtuutaloudessa on kyse arvopohjan muuttamisesta, mielenkumouksesta. Mahatma Gandhin lausahdus siitä kuinka maapallon resursseista riittää kaikkien tarpeisiin, muttei yhdenkään ahneuteen, tiivistää hyvin kohtuutaloudenkin olennaisimman ajatuksen. (Joutsenvirta, Hirvilampi, Ulvila & Wilén, 2016, s. 158) Kyse on globaalista oikeudenmukaisuudesta ja kohtuullisuudesta maapallon kantokyvyn ehdoilla. Kun olemme tyydyttäneet perustarpeemme, löytyvät onnellisuus, hyvinvointi, ja merkityksellisyys muualta kuin aineellisista hyödykkeistä: perhesuhteista, ystävistä, oikeudenmukaisuudesta, terveydestä, yhteisöllisyydestä, mielekkästä tekemisestä, kulttuurista, luovuudesta ja osallistumisesta yhteiskunnan rakentamiseen. (Latva-Pukkila & Moisio, 2015, s. 7) Kohtuutalous ei ole taantumaa, vaan Michael Singletonia mukaillen ”kasvun purkamisessa jokainen askel taaksepäin on vain vauhdinotto ponnistaaksemme uutta kohti” (Latouche, 2010, s. 53).

7 MAISEMASUUNNITTELIJA KOHTUUTALouden MAAILMASSA

Herään hömötiaisen tuijotukseen. Pieni lintu katselee pää kallellaan. Kallistan omaanikin ja hymyilen, minulla onkin ollut sinua ikävä. Lasten vielä nukkuessa nautin aamukahvin laiturilla ja upotan varpaani kirkkaaseen veteen. Silkkiuikku sukeltaa ja palaa taas pintaan. Ajan kulku unohtuu, kun jään seuraamaan sukeltajaa. Nostan kahvikupin huulilleni ja nuuhkaisen syvään. Mietin sitä, kuinka kahvin tuoksu kuuluu tähän hetkeen, vaikei sen kuuluisi kuulua. Ehkä ensi kesänä istun tässä kotimaista kahvinkorviketta maistellen, niin kuin ennen, mutta parempaa.

Männynrunkojen väliin ripustetut riippukeinut muistuttavat perhosen kotelaita. Niiden liikehdintä kertoo lastenkin heränneen. Vielä hieman unisina he tallustavat luokseni laiturille ja syömme yhdessä aamupalaa. Kaikki maistuu paljon paremmalta täällä taivasalla, eikä murustakaan jää hukkaan heitettäväksi. Ennen lähtöämme pulahdamme vielä uimaan. Elokuun viileä vesi vie unet mukanaan.

Nämä kiireettömät yhteiset aamumme täällä ovat ihaninta mitä tiedän. Tai sitten ne iltamme, kun loppukesän kirkkaan tähtitaivaan alla hiljennymme yhdessä ihmettelemään maailmankaikkeutta ja sen valtavuutta. Kun omat pienet huolestukset palaavat pieniksi ja tunnemme olevamme osa jotain suurempaa. Sitten vain olemme mitä olemme ja annamme iltatuulen kei-
nuttaa meidät uneen. [Olemme tyytyväisiä, siihen mitä meillä on.]

Täällä metsässä voisi yöpyä useamminkin nyt kun se on niin lähellä. Kun [rajat ovat auki ja puolustusmenoihin kuluneet resurssit käytetään nyt yhteiseen hyvään] ovat myös Parolan puolustusvoimien käytössä olleet metsät ja niityt yhteisiä. Enpä olisi uskonut, että jonain päivänä pääsen suunnittelemaan unimetsää. Että vaeltelisin päivän ja toisenkin puita halailien ja raivaisin tilaa riippumatoille. Lehijärven rannoilla ja metsiköissä on nyt

armeijan kieltotaulujen sijaan unipuita, rantoja ja huoltopisteitä, jotka kuuluvat meille kaikille, eivätkä yhdellekään meistä. Luonnonrauhasta nauttaminen on meidän kaikkien ulottuvilla, eikä se edellytä varallisuutta tai omaa kesämökkiä. [Kaikilla on tarpeeksi, mutta ei ylimääräistä.]

[Olemme luopuneet jatkuvan ja maksimaalisen talouskasvun tavoittelemisesta. Kasvustrategioiden sijaan meillä on strategioita resursseista luopumiseksi ja vallan jakamiseksi.] Me kaikki ymmärrämme, ettei varallisuuden haaliminen ja kuluttaminen kuluttamisen vuoksi lisää statustamme tai hyvinvointiamme. Oikeudenmukaisuus ja kohtuullisuus ohjaa toimiamme. Yhteisen hyvän kasvattamiseen on nyt enemmän resursseja ja sitä myöden julkisten tilojen uudelleen suunnittelu teettää työtä myös meille maisemasuunnittelijoille. Vain mielikuvitus ja luonto ovat rajana, kun yhdessä rakennamme vihreää hyvinvointia meille kaikille.

Se että [kilvoittelemme yhteisöllisyydellä ja huolenpidolla] on saanut meidät toimimaan yhdessä ympäristömme ja toistemme puolesta. Seuraukset ovat upeampia kuin osasimme kuvitellakaan. Nyt kun toistemme hyväksi tekemämme työ on työtä siinä missä muukin työ, eivät vanhukset enää loju laitoksissa tai nuoret syrjäydy. Meillä on aikaa toisillemme ja itsellemmekin, eikä meidän tarvitse edes tuntea siitä syyllisyyttä.

Vaikka ei ole viikonloppu, mekin voimme lasten kanssa viettää tämän ihanan päivän juuri näin ja [se on juuri se, mitä haluammekin]. Metsään menimme eilen tämän päivän tähden. Keräsimme kanttarelleja, villiyrtejä, heiniä, oksia ja männynkäpyjä. Koitimme me kalastaakin, mutta tällä kertaa ei onnistunut. Poljemmekin venerannan kautta ja ostamme saaliimme sieltä. Tänään Palanderin talolla vietetään illallinen taivaan alla tapahtumaa ja sinne viemme metsän tuliaisemme.

Hyvän ystäväni ja kollegani Hannan kanssa [emme ole enää kiinnostuneet hamuamaan rahaa ja ikuista nuoruutta], eikä onneksi ole kukaan muukaan. Olemme vapaita tekemään yhteisöllistä työtä ihan yhtä lailla kuin teemme maisemasuunnittelua ja konsultointia yksityisellä- ja julkisella sektorilla. Kaikki tuo työ on yhtä arvokasta. Kun voimme valita työmme sen perusteella minkä koemme merkitykselliseksi ja minkä koemme parhaiten taitavamme, saavat työn tilaajatkin aina parhaimman tekijän. Ilo on molemminpuolinen.

Illallista emme tänä iltana loihdi, nautimme vain. Meidän tehtävämme on somistaa puutarhaa ja perehdyttää ikebanan saloihin. Siksi heinät, oksat ja männynkävyt. Illan teemana on Japani, jonne tänään saamme matkata kevein siivin. Koton sointu luo täydellisen tunnelman. Ilta on lämmin, ruoka on taas kerran parempaa kuin koskaan ja puutarhassa käy iloinen puheensorina. [Maailmamme on monimuotoinen ja moniääninen, silti elämme ilman pelkoa.] Koitan laskea kuulemiani kieliä. Pääsen kuuteen saakka. Lapset sanovat kuulleensa seitsemän. Yhä useammin huomaan heidän

tietävän paremmin. Niin on kai nykyin. Siitä tulee hyvä olo: tunne siitä, että elämä kyllä kantaa ja ehkä sittenkin myös maapallo.

[Tuntuu mahdottomalta ajatukselta, mutta juuri mahdottomasta meidän tulikin unelmoida.]

8 PUUTARHAKURSSI

Aikamatkalle Palanderin taloon puutarhakurssi järjestettiin Hämeenlinnan Kaupunginmuseon ja Vanajaveden opiston toimesta 9.5.–18.8.2018. Idea kurssista oli kaupunginmuseon johtaja Tuulia Tuomen. Kurssin tavoitteena oli osallistaen suunnitella ja toteuttaa Palanderin talon puutarhaan uudistus (Kuva 19.). Merkittävimmät raamit uudistukselle loi moninkertainen ajanmukaisuus: Tavoitteena oli puutarha, joka olisi voinut olla olemassa jo silloin yli sata vuotta sitten ja samalla puutarha, joka vastaisi tämän päivän ja tulevaisuuden vierailijoiden puutarhaunelmiin. Kurssin kanssani suunnitteli ja ohjasi ystäväni ja opiskelutoverini Hanna Vuori, joka nyt on jo ihan oikea maisemasuunnittelija. Kiitos Hanna!

Kuva 19. Palanderin talon puutarha syksyllä 2017. (Vuori, 2017.)

8.1 Kurssilaisten toiveet

Kurssilaisia oli kahdeksan, mikä oli oikeastaan aika mukava määrä. Opetustuokioille oli varattu vain kolme iltaa, joista ensimmäisen vietimme Palanderin taloon ja toisiimme tutustuen. Tuulia Tuomi johdatteli meidät läpi

Palanderin talon opastetun kierroksen. Nautimme talon ja puutarhan tunnelmasta ja tarinoista. Kierroksen päätteeksi pidimme pienen tutustumishetken, joka auttoi meitä vetäjiä hahmottamaan kurssilaisten toiveita ja taitoja. Näinkin pieneen joukkoon mahtui niitä monta.

Kerros- ja rivitaloissa asuvilla haaveissa oli oma parvekepuutarha tai suojaisa pikkupiha. Yksi harrasti palstaviljelyä ja toinen rakensi unelmien puutarhaa jokivarsitontilleen. Jokainen oli kiinnostunut hoitamaan Palanderin talon puutarhaa jatkossakin. Oma puutarhaa, kuopsuteltavaa ja ”vihreää olohuonetta” kaivattiin. Itse Palanderin talo ja sen historia olivat myös tärkeä syy osallistumiselle.

Omakotiasujat ja mökkipuutarhalaiset omistivat jokainen vanhan pihapiirin, jonka ehostamiseen kaivattiin neuvoja. Puuhaa oli riittämiin omassakin puutarhassa, joten Palanderin talon puutarhakummeiksi he eivät aikoneet. Puutarhaan palaminen vaikkapa puutarhajuhlien tai ihan vain rentoutumisen merkeissä sen sijaan kiinnosti.

Neuvoja kaivattiin pihasuunnitteluun, parvekepuutarhan suunnitteluun, istutussuunnitelmaan, nurmikon hoitoon, puutarhan hankintoihin, niityn perustamiseen ja hyötyviljelyyn. Lisätietoa kaivattiin estetiikasta, muotokielestä, perinnekasveista sekä kasveista ylipäätään. Kukaan ei tunnustanut tässä vaiheessa olevansa puutarhataituri. Myöhemmin kurssin aikana tämä tieto osoittautui virheelliseksi.

8.2 Opetushetket

Opetushetkiä oli siis vain kahden keskiviikkoillan verran. Kurssilaisten toiveita kuunneltuamme toivoimme, että voisimme viettää heidän kanssaan kaksi viikkoa. Opetettavaa olisi paljon ja yhteiselle suunnittelullekin tuli varata aikaa.

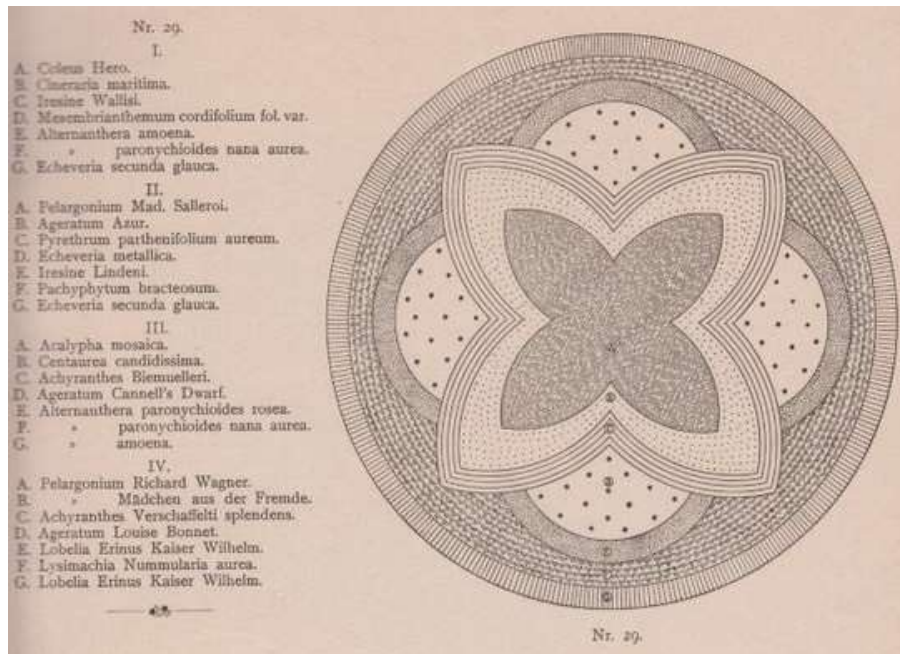
Jaoimme kurssin sisällön neljään aihealueeseen, jotka tukisivat Palanderin talon puutarhauudistuksen suunnittelua ja samalla vastaisivat edes yhteen jokaisen kurssilaisen omista puutarhatoiveista. Jokaisesta aihealueesta valmistimme opetusmateriaalipaketin, jotka myös jaoimme kurssilaisille:

- pihoja, puistoja ja porvariselämää 1800- ja 1900-luvun vaihteessa
- 1800- ja 1900-luvun kaupunkipihaan monivuotisia kasveja
- muoto-oppia (muutama sana muodoista)
- värioppia (vähän väristä)

8.3 Suunnitelma

Palanderien aikaan muodissa olleet tapettiryhmät osoittautuivat mainioksi suunnittelukohteeksi, kun aikaa on vain vähän ja suunnittelu tapahtuu yhdessä osallistaen. Tapettiryhmät ovat yleensä ympyrän tai soikion muotoisia symmetrisen kuvion muodostavia istutusryhmiä, joiden keskipisteessä

kohoa koriste-elementti tai suurikokoinen kasvi (Kuva 20.). Niiden suunnittelemisen yhdessä oli kuin mandala-kuvioiden piirtämistä ja värittämistä.

Kuva 20. Tapettiryhmän istutussuunnitelma. (Götze, 1892)

Puutarhakurssilaisten luonnosten ja toivekasvilistan pohjalta laadimme Hannan kanssa lopullisen istutussuunnitelman. Värimaailmasta vallitsi hämmästyttävä yksimielisyys: ryhmän tulisi koostua vaaleanpunaisen eri sävyistä ja valkoisesta. Ripaus sinistä, lilaa tai violettiakin sallittaisiin. Toivotut kasvit olivat romanttisen puutarhan tunnuskasveja sekä perinnekasveja. Särkynytsydäntä ei saanut unohtaa ja puutarhassa jo valmiiksi olevat pionit tuli sisällyttää istutukseen. Keskuskasviksi kaavailimme pitkään alkuperäisen tavan mukaista palmua. Sen talvettaminen sisällä olisi kuitenkin ollut hankalaa museon resursseilla, joten päädyimme istuttamaan istutusryhmän keskuskasviksi rungollisen syshortensian.

8.4 Toteutus

Toteutimme suunnitelman yhden viikonlopun aikana. Tässä vaiheessa seuraamme liittyivät myös museonjohtaja Tuulia sekä nuori taiteilijapuutarhuri Jussi. Lauantaiaamun alkajaisiksi pääsimme inspiroimaan suunnitelman uusiksi, kun tilaamamme pienirakeinen somero osoittautuikin rae-kooltaan aivan liian suureksi murskeeksi. Onneksi noppakiviä oli toimitettu moninkertainen määrä ja niiden avulla saimme suunnitelman päivitettyä ehkä jopa paremmaksi kuin se alun perin oli. Kivien asennus oli useimmille meistä uutta, mutta siihenkin toimeen tartuttiin rohkeasti kuin vanhat tekijät. (Kuva 21.)

Kuva 21. Kiveyksen asentamista. (Kalliola, 2018)

Kuva 22. Tapettiryhmä ja Jussi myöhemmin kesällä. (Iivonen, 2018)

Työn toteutus sujui todella hyvin. Kun istutusalueen kaarevien muotojen mittaaminen vei meiltä vetäjiltä sormet suuhun, leikkeli puvustuksen taitava kurssilainen istuttamisen avuksi kaavat ihan tuosta noin vain. Ilma suosi ja kaikki löysivät itselleen roolin kuin luonnostaan. Tekemisen ilo oli aistittavissa ja tulevan kesän kasteluvuoroja pohdittiin jo. Tuulia tarjoi

meille kahvia, herkuja ja virvokkeita. Jussi ahkeroi siinä missä me muutkin, aina välillä nurmikolla piirrellen ja maalaten, puutarhan inspiroimana tietenkkin. (Kuva 22.)

8.5 Sadonkorjuujuhla

Syksyllä tapasimme sadonkorjuujuhlien merkeissä. Kurssilaiset vaativat, että pukukoodin tulee olla Palanderin ajan mukainen ja museo antoi meidän käydä sovittamassa vanhoja asuja heidän pukuvarastollaan. Saimme lainata löytöjämme juhlan ajaksi. Sata vuotta sitten ihmiset olivat vain kovin paljon meitä pienempiä ja niin olivat asutkin.

Kuva 23. Juhlakattaus sadan vuoden takaa. (Kalliola, 2018)

Nyyttikestiajatuksella katoimme pöydän yhdessä. Pitsiliinat, posliiniastiat ja hopealusikat pääsivät vihdoinkin käyttöön (Kuva 23.). Pöytä notkui menneen ajan leivonnaisista, pikkuleivistä, juustoista, maksapateesta ja konvehdeista. Viinimarjanlehdistä valmistetut Marskin juomat nostettiin ja juhlapuheenkin saimme kuulla. Mukana oli myös ystäviä ja sukulaisia.

Kuluneen kesän ajan olimme pitäneet toisiimme yhteyttä ja hoitaneet vuorollamme puutarhaa. Kesä oli kuuma, joten kasteluvuorot tulivat tarpeeseen. Jo tapettiryhmää rakentaessa syntyi ajatus uudistaa puutarhaa muutenkin, pikkuhiljaa. Syksyllä 2018 Tuulia ja osa kurssin osallistujista istuttivat omenapuiden lomaan sipulikukkavirran ja seuraavana keväänä viestit kukkivasta puutarhasta muistuttivat mukavista yhteistä hetkistä. Edellytykset yhteisöllisen puutarhatoiminnan jatkumiselle Palanderin talolla ovat olemassa. Ainakin aluksi toiminta tarvitsee kuitenkin koollekutsujan, joka pitää arvokkaan toiminnan yllä.

9 POHDINTOJA

Parhaimmillaan sivistys tempaisee meidät omaa napaa kiertävältä radaltamme, laajentaa kokemuspiiriämme ja auttaa hahmottamaan maailmaa objektiivisemmin ja suvaitsevammin.

Näin toivoin itselleni käyvän, kun lähdin tälle matkalle tuntemattomaan. Heitin uhmakkaana maisemasuunnittelijan viitan harteiltani ja astuin historian ja talouden saappaaseen. Eriparisiin ja aivan liian suuriin, minulle kokonaan vieraisiin. Tietenkin matkanteko oli kömpelöä ja raskasta. Loputon suo, josta en todellakaan tuntenut singahtavani yhtään millekään radalle, nenälleni vain. Monta kertaa.

Nyt olen väsynyt, aivan rikki poikki ja rähjäinen. Sellaistahan se on matkanteko, kotiinpaluun autuutta.

Tulevaisuuden maailmaan sentään ihastuin ja rakastuin. Sinne haluan uudelleen ja siitä pitää kiinni. Haluan että on hömötiainen ja silkkiuikku ja varpaat kirkkaassa vedessä. Aikaa läheisille ja kaikilla hyvä mieli. Unelmoida kannattaa sillä unelmilla on siivet.

Tänään alan säästää ympäristöä tulevaisuuden maailmaa-matkaa varten.

LÄHTEET

Abdulkarim, M. & Lindfors, S. (2018). Seuraava erä – Meidän pitäisi unelmoida mahdottomasta. Blogijulkaisu 27.11.2018. Haettu 22.7.2019 osoitteesta

<https://www.sitra.fi/blogit/meidan-pitaisi-unelmoida-mahdottomasta/>

Donner, J. (2016) Puutarha- ja pihaoppaat 1910-1970 & Pienviljelijäin puutarhat. Teoksessa J. Donner, M. Mannerla-Magnusson & J. Sinkkilä (toim.) *Unelma paremmasta maailmasta*. Helsinki: Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu & Aalto ARTS Books, ss. 126–129.

Enkenberg, I. (2017). *1917: Suomen synty*. Helsinki: Readme.

Eskola, T. (2005). Aulanko – Hämmäläisestä kulttuurimaisemasta modernisaation monumentiksi. Teoksessa A. Halme (toim.) *Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, ss. 56–63.

Harju, A. (2007). Lyhyt oppimäärä kansalais- ja järjestötoiminnan historiaa. Kansalaisyhteiskunta. Haettu 26.5.2019 osoitteesta

https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/historiaa/lyhyt_oppimaara_kansalais- ja_jarjestotoiminnan_historiaa

Helsingin Sanomat. (2019a). Ranskan laitaoikeisto boikotoi ilmasto-aktivisti Greta Thunbergin vierailua parlamentissa – Thunberg: ”Teidän ei tarvitse kuunnella meitä, mutta kuunnelkaa tiedettä”. *Helsingin Sanomat* 23.7.2019. Haettu 29.7.2019 osoitteesta

<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006182303.html>

Helsingin Sanomat. (2019b) Ison pörssiyrityksen johtaja ansaitsee viikossa saman kuin työntekijä koko vuonna. *Helsingin Sanomat* 22.7.2019. Haettu 30.7.2019 osoitteesta <https://www.hs.fi/talous/art-2000006180300.html>

Hemgård, G. (2016) Kumpulän koulukasvitarha. Teoksessa J. Donner, M. Mannerla-Magnusson & J. Sinkkilä (toim.) *Unelma paremmasta maailmasta*. Helsinki: Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu & Aalto ARTS Books, ss. 60–65.

Hjerpe, R. (2010). Suomen talouden kasvun vaiheet ja vaihtelut 1860 – 2010. *Academia scientiarum Fennica*, ss. 46–54. Haettu 9.7.2019 osoitteesta <https://www.finna.fi/Record/jykdok.1435905>

Hoffrén, J. (2011). Todellisen hyvinvoinnin seurantavälineen kehittäminen. Teoksessa V. Ylikahri (toim.) *Onnellisuustalous*. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry, ss. 14–58.

HS VIIKKO. (2019). Parlamentin kaksi suurinta heikkenivät. *HS VIIKKO* 7.6.2019, A6.

Hämeenlinna. (n.d.) Aulangon ulkoilualue ja Sibeliuksen Metsä. Hämeenlinna. Päivitetty 7.6.2019. Haettu 9.7.2019 osoitteesta <https://www.hameenlinna.fi/kulttuuri-ja-liikunta/liikunta-ja-ulkoilu/ulkoilu-ja-retkeily/aulangon-ulkoilualue-ja-sibeliuksen-metsa/>

Hämeenlinnan kaupunki. (2014). Hämeenlinnan rakennushistoriallinen selvitys. Kaupunkisuunnittelu ja -rakentaminen keskustassa ja Keinusaaressa 1778-2014. Osa B.

Hämeenlinnan Kaupunkiutiset. (2017). Pyövelinmäen Pietari mestasi ympäri Suomea. *Hämeenlinnan Kaupunkiutiset* 28.1.2017. Päivitetty 11.6.2018. Haettu 3.6.2019 osoitteesta <https://www.kaupunkiutiset.com/jutut/pyovelinmaen-pietari-mestasi-ympari-suomea-6553>

Hämeenlinnan Kaupunkiutiset. (2019). Puukkojunkkari Isontalon Antti luki aikanaan tiilenpäitä Hämeenlinnassa – Millainen oli pelätyn häjyn herkempi puoli? *Hämeenlinnan Kaupunkiutiset* 25.4.2019. Päivitetty 26.4.2019. Haettu 3.6.2019 osoitteesta <https://www.kaupunkiutiset.com/jutut/puukkojunkkari-isontalon-antti-luki-aikanaan-tiilenpaita-hameenlinnassa-millainen-oli-pelatyn-hajyn-herkempi-puoli-34380>

Hämeenlinnan matkailijayhdistys. (1915). *Hämeenlinna. Oppaaksi matkailijoille*. Hämeenlinna: Karisto.

Hämewiki. (n.d.). Aulanko. Haettu 3.6.2019 osoitteesta <https://www.hamewiki.fi/wiki/Aulanko>

Häyrynen, M. (2001). Suomalainen puutarha. Teoksessa M. Häyrynen, S. Frondelius & P. Leskinen (toim.) *Hortus Fennicus - Suomen puutarhataide*. Helsinki: Viherympäristöliitto & Suomen puutarhataiteen seura, ss. 10–30.

Häyrynen, M. (2005). Puutarha, lakriksi ja kulkue. Suomalaisen puutarhan kansainvälisyys. Teoksessa A. Halme (toim.) *Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, ss. 18–23.

Joutsalmi, S. (2005). Asemapuisto. Teoksessa A. Halme (toim.) *Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, ss. 64–69.

Joutsenvirta, M., Hirvilampi, T., Ulvila, M. & Wilén, K. (2016). *Talouskasvun jälkeen*. Helsinki: Gaudeamus.

Kallenautio, J. (1987). Kunnallinen äänioikeus. Teoksessa *Suomen historia 6. Romantiikasta modernismiin, rajamaasta tasavallaksi*. Espoo: Weilin + Göös, ss. 282–283.

Karjula, A. (2001). Malliympäristöjä malli-ihmisille. Jyväskylän seminaarinpuisto. Teoksessa M. Häyrynen, S. Frondelius & P. Leskinen (toim.) *Hortus Fennicus - Suomen puutarhataide*. Helsinki: Viherympäristöliitto & Suomen puutarhataiteen seura, ss. 136–141.

Kaswitarha. (1911). Kertomus Suomen Naisyhdistyksen kasvihoidon neuvonjohtajain toiminnasta kesällä 1910. *Kaswitarha* 1.1.1911. Haettu 22.7.2019 osoitteesta

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/963647?page=1>

Knapas, M.T. (2001). Korkeasaari ja Seurasaari, Helsingin ensimmäiset kansanpuistot. Teoksessa M. Häyrynen, S. Frondelius & P. Leskinen (toim.) *Hortus Fennicus - Suomen puutarhataide*. Helsinki: Viherympäristöliitto & Suomen puutarhataiteen seura, ss. 204–208.

Korkman, S. (2019). Kolumni: Populistiset liikkeet ajavat usein kannattajiensa vastaista politiikkaa. *HS VIIKKO* 12.4.2019, A43.

Kuusi, O. (2011). Mitä aineksia menneisyyden sivistysideologiat tarjoavat tulevaisuuden sivistysihanteille? Teoksessa O. Kontula (toim.) *Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus*. Helsinki: Väestöliitto, ss. 196–209.

Kuva 1. Hämeenlinnan kaupungin museo. (n.d.). Linnankatua 1900-luvun alkupuolella. Haettu 3.5.2019 osoitteesta

http://www.e-julkaisu.fi/visit_helsinki/sibeliuksen_poluilla/pdf/sibeliuksen_poluilla_isoosite_suomi_WEB.pdf

Kuva 2. Hämeenlinnan kaupunginarkisto. (1832). Ote C. L. Engelin asema-kaavasta vuodelta 1832. Mallikortteli. Haettu 3.5.2019 osoitteesta

<https://lydia.hameenlinna.fi/items/show/302>

Kuva 3. Gummerus, A./Keski-Suomen museo. (n.d.). Lehtori Karl Hirnin pihapuutarhaa Jyväskylässä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Haettu 20.5.2019 osoitteesta

<https://www.puutarhatarinoita.fi/historiaa/>

Kuva 4. Hämeenlinnan kaupunki. (1996). Ote Laura Puolamäen pihasuunnitelmasta vuodelta 1996.

Kuva 5. Stier, E./Museovirasto. (1870-1899). Säätyläisperhe vuohineen Hämeenlinnassa 1800-luvun lopulla. Haettu 27.5.2019 osoitteesta

<https://www.finna.fi/Record/musketti.M012:HK19491114:3>

Kuva 6. Paulaharju, S./Museovirasto. (1917). Taivalkoskelainen Luukkosen perhe turvautui pettuleipään. Haettu 27.5.2019 osoitteesta <https://www.finna.fi/Record/musketti.M012:KK3490:2257>

Kuva 7. Saxelin, C.O./Hämeenlinnan kaupunginmuseo. (1895–1901). Seurue Parkin huvimajalla. Haettu 3.6.2019 osoitteesta <https://www.kaupunkiutiset.com/jutut/puukkojunkkari-isontalon-anttiluki-aikanaan-tiilenpaita-hameenlinnassa-millainen-oli-pelatyn-hajyn-herkempi-puoli-34380>

Kuva 8. Hämeenlinnan kaupunginmuseo. (n.d.). Aulangon Ruusulaakso ja ruusupaviljonki. Teoksessa I. Laitila. (1995). *Puistojen kaupunki. Hämeenlinnan vanhojen puistojen historiaa ja puistokulttuuria*. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, ss. 46.

Kuva 9. (Saxelin, C.O./Yksityiskokoelma, n.d.) Teetarjoilua Aulangonvuoren nikkarityylisessä huvimajassa 1900-luvun alussa. Postikortti. Teoksessa A. Halme (toim.) *Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, ss. 57.

Kuva 10. Brander, S./Museovirasto. (1912). Karlbergin kartano (taustalla) ja vierastalo. Istutuksia reunustavat suuret simpukan kuoret. Haettu 9.7.2019 osoitteesta https://www.kuvakokoelmat.fi/pictures/view/HK10000_4896

Kuva 11. Päivälehti. (1901). Parantolamainontaa Päivälehdessä etusivulla 15.5.1901. Haettu 10.7.2019 osoitteesta <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/670480?page=1>

Kuva 12. Puutarha. (1916). Pietarsaaren koulupuutarha. Haettu 21.7.2019 osoitteesta <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/931490?page=6&term=puutarhan>

Kuva 13. Lepaan puutarhamuseo. (1910-luku). Tapettiryhmän istutusta Lepaalla Kotilan katolta kuvattuna. Haettu 22.7.2019 osoitteesta <https://www.finna.fi/Record/sarka.M016-41648>

Kuva 14. Stier, E./Museovirasto. (1890-1900). Karlbergin kartanon puutarhuri Karl Zetterlöf ja tapettiryhmä. Haettu 4.6.2019 osoitteesta <https://www.finna.fi/Record/musketti.M012:HK19940121:4>

Kuva 15. Latva-Pukkila, A. (2015). Kestävä kehitys ja kohtuutus. Teoksessa A. Latva-Pukkila & H. Moisio (toim.). (2016). *Kasvunvara on käytetty. Kohtuutalouden ratkaisut*. Helsinki: Suomen luonnonsuojeluliitto ry, ss. 20.

Kuva 16. Latva-Pukkila, A. (2015). Planetaariset rajat. Teoksessa A. Latva-Pukkila & H. Moisio (toim.). (2016). *Kasvunvara on käytetty. Kohtuutalouden ratkaisut*. Helsinki: Suomen luonnonsuojeluliitto ry, ss. 12.

Kuva 17. Oxfam. (2015). Maailman väestön osuudet yksityisestä kulutuksesta aiheutuvista hiilidioksidipäästöistä tulokymmenyksittäin. Teoksessa M. Joutsenvirta, T. Hirvilampi, M. Ulvila & K. Wilén. (2016). *Talous kasvun jälkeen*. Helsinki: Gaudeamus, ss. 157.

Kuva 18. Latva-Pukkila, A. (2015). BKT ja GPI hyvinvoinnin mittareina. Teoksessa A. Latva-Pukkila & H. Moisio (toim.). (2015). *Kasvunvara on käytetty. Kohtuutalouden ratkaisut*. Helsinki: Suomen luonnonsuojeluliitto ry, ss. 22.

Kuva 19. Vuori, H. (2017). Palanderin talon puutarha syksyllä 2017.

Kuva 20. Götze, K. (1892). Tapettiryhmän istutussuunnitelma. Teoksessa K. Götze. (1892). *Album für Teppichgärtnerei und Gruppenbepflanzung*. Erfurt: Ludwig Möller, ss. 27.

Kuva 21. Kalliola, T. (2018). Kiveyksen asentamista.

Kuva 22. Iivonen, E. (2018). Tapettiryhmä ja Jussi myöhemmin kesällä.

Kuva 23. Kalliola, T. (2018) Juhlakattaus sadan vuoden takaa.

Lagerblad, G. & Fryxell, J. (1903). Hämeenlinnan kaupungin palo 1831. *Palotorvi*. Haettu 3.5.2019 osoitteesta <https://lydia.hameenlinna.fi/files/original/52553df37db56db94ef7299b61766114.pdf>

Lahti, J. (2010). Suomen historia 1809 1981, SlideShare. Kaurialan lukio. Haettu 26.5.2019 osoitteesta <https://www.slideshare.net/JUHA57/suomen-historia-1809-1981>

Laitila, I. (1999). *Palanderin talo*. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.

Laitila, I. (1995). Puistojen kaupunki. Hämeenlinnan vanhojen puistojen historiaa ja puistokulttuuria. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.

Latouche, S. (2010). *Jäähvähäiset kasvulle*. Helsinki: Like.

Latva-Pukkila, A. & Moisio, H. (toim.). (2015). *Kasvunvara on käytetty. Kohtuutalouden ratkaisut*. Helsinki: Suomen luonnonsuojeluliitto ry.

Leino, E. (1900). *Hiihtäjän virsiä*. Helsinki: Otava.

Lonely Planet. (n.d.). Hämeenlinna. Haettu 3.5.2019 osoitteesta <https://www.lonelyplanet.com/finland/hameenlinna>

Luke. (2019). IPBES: Luonnon monimuotoisuus köyhtyy ennennäkemättömän nopeasti. Luonnonvarakeskus. Päivitetty 6.5.2019. Haettu 29.7.2019 osoitteesta <https://www.luke.fi/uutiset/ipbes-luonnon-monimuotoisuus-koyhtyy-ennennakemattoman-nopeasti/>

Martin, T. (2016) Puistoja, puutarhoja ja palstoja Schaumanin vaneritehtaalla. Teoksessa J. Donner, M. Mannerla-Magnusson & J. Sinkkilä (toim.) *Unelma paremmasta maailmasta*. Helsinki: Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu & Aalto ARTS Books, ss. 104–111.

Merivuori, T-M. (1987). *Puutarha- ja maisema-arkkitehtuuri Suomessa osa 1*. 2. korjattu painos. Helsinki: Maisema-arkkitehdit.

Mäkinen, J. (2005). Koulupuutarhat. Teoksessa A. Halme (toim.) *Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, ss. 103.

Nervander, E. & Honkala, S. (toim.) (2001). *Hämeen järville ja harjuille: neljän päivän matka Hämeenlinnan ja Tampereen välillä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Oinas, T., Anttila, T. & Nätti, J. (2010). Yhteiskuntaluokat ja ajankäyttö Suomessa. Teoksessa J. Erola (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, ss. 107–123.

Puutarhatarinoita. (n.d.). Historiaa. Yksityispuutarhojen kehittyminen kaupunkialueilla. Haettu 20.5.2019 osoitteesta <https://www.puutarhatarinoita.fi/historiaa/>

Piispala, E. (2001). Vaasan hovioikeus ja sen puistokatu. Teoksessa M. Häyrynen, S. Frondelius & P. Leskinen (toim.) *Hortus Fennicus - Suomen puutarhataide*. Helsinki: Viherympäristöliitto & Suomen puutarhataiteen seura, ss. 160–163.

Päivälehti. (1901). Parantolamainontaa. *Päivälehti* 15.5.1901. Haettu 10.7.2019 osoitteesta <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/670480?page=1>

Rappe, E. (2005). Puisto mielen virkistäjänä. Teoksessa A. Halme (toim.) *Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, ss. 118–125.

Ranck, C. (1922/1909). *Puutarhataiteen historia*. Helsinki: Otava.

de Roo, M., Roozen, N. & Long, M. (2012). *Green City-ohjeisto: Terveellinen asuttava kaupunki*. Helsinki: Viheraluerakentajat 2012.

Ruoff, E. (2001). *Vanhoja suomalaisia puutarhoja*. Helsinki: Otava.

Salmi, H. (2016). Taiteet ja kulttuurielämä itsenäisen Suomen rakentajana. Teoksessa K. Linnilä (toim.) *Suomi 1917*. Somerniemi: Amanita, ss. 14–133.

Schalin, M. (2005). Puutarhat, puistokadut ja istutukset. Suomalaisen kaupunkipuiston vaiheita. Teoksessa A. Halme (toim.) *Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, ss. 12–17.

Sihvo, H. (2005). Ryytimaita, puutarhoja ja puistoja kirjallisuudessamme. Teoksessa A. Halme (toim.) *Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, ss. 40–53.

Smirnoff, A. (1910). *Kukkaistaran hoito: käsikirja monivuotisten kukkakasvien viljelemisestä ulkosalla*. Porvoo: WSOY.

Suominen, T. & Vattulainen, P. (2005). Puolivirallinen kauneus vesipeilissä. Kanavien maisemat kultakaudella. Teoksessa A. Halme (toim.) *Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto, ss. 90–97.

Pöyhönen, M. (1911). Nuoriso kotikylää kaunistamaan! *Kaswitarha* 1.1.1911, ss. 59–60.

Tegel, S. (2016) Modernit kasvit. Vakiosuosikkeja ja muotioikkuja. Teoksessa J. Donner, M. Mannerla-Magnusson & J. Sinkkilä (toim.) *Unelma paremmasta maailmasta*. Helsinki: Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu & Aalto ARTS Books, ss. 36–47.

Tikkurila. (n.d.). Perinnevärit. Haettu 3.5.2019 osoitteesta <https://www.tikkurila.fi/ammattilaiset/varit/perinnevarit>

Tuomi, T. (2018). Palanderin talon opaskierros puutarhakurssilaisille. 9.5.2018, Palanderin talo.

Vaalikone. (2019). Eduskuntavaalit 2019. Vaalikone ja tulospalvelu. Haettu 24.7.2019 osoitteesta <https://www.vaalikone.fi/eduskunta2019/>

Varho, E. (2018). Nälkä, pelko ja vihapuhe eli miksi Suomessa alkoi sata vuotta sitten sisällissota – vuoden 1917 opetukset. Päivitetty 30.1.2018. Haettu 27.5.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10043851>

Vilkuna, A-M. (2005). Kaupunki kuvissa. Valokuvia 1800 -luvun lopun ja 1900 -luvun alun Hämeenlinnasta. 2. painos. Hämeenlinna: Hämeenlinna-Seura ry.

WWF. (2019). Maailma on tänään kuluttanut loppuun uusiutuvat luonnonvarat tältä vuodelta. WWF. Päivitetty 29.7.2019. Haettu 29.7.2019 osoitteesta <https://wwf.fi/wwf-suomi/viestinta/uutiset-ja-tiedotteet/Maailma-on-tanaan-kuluttanut-loppuun-uusiutuvat-luonnonvarat-talta-vuodelta-3817.a>

Yle Areena. (2012). Jakso 2: Aikamatka arkeen: Asumisen historiaa. Haettu 26.5.2019 osoitteesta <https://areena.yle.fi/1-1710039>

Yle Areena. (2017). Jakso 2: Kun Suomesta tuli Suomi: Helmikuu 1917: Keisarilla on kiire teelle. Haettu 27.5.2019 osoitteesta <https://areena.yle.fi/1-4004892>

Ylikahri, V. (toim.). (2011). *Onnellisuustalous*. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry.

Ympäristöministeriö. (2003). *Ympäristöministeriön historiikki 1983-2003*. Haettu 9.7.2019 osoitteesta file:///C:/Users/K%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4/Downloads/Ymp%C3%A4rist%C3%B6ministeri%C3%B6n%20historiikki_Tammikuu%202007.pdf

Palanderin talon puutarha uudistetaan

Palanderin talon puutarha.

Kuva Mikko Itävaara

Puutarhatöihin VOPin kautta

Palanderin talo on 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun asuun sisustettu kotimuseo Lukiokadun ja Linnankadun risteyksessä. Museon sisäpihalla on puutarha, joka on myös suunniteltu 1800-luvun tyyliin, mutta on tällä hetkellä huonossa kunnossa ja villintynyt. Puutarha halutaan nyt kunnostaa:

– Haluaisimme jatkossa tehdä puutarhasta yhteisöllisen tilan, jonka hoitoon myös kaupunkilaiset voisivat osallistua, kertoo museolehtori Jyrki Nissi Hämeenlinnan kaupunginmuseosta.

Vanajaveden Opisto järjestää keväällä aiheesta kurssin, jolla osanottajat pääsevät maisemasuunnittelijoiden ohjeistuksessa kuopsuttelemaan ja hoitamaan puutarhaa.

– Luulin, että kaupungista löytyy sellaisia henkilöitä, joilla ei ole mahdollisuutta päästä hoitamaan omaa puutarhaa, mutta mielellään olisivat kuitenkin mukana tällaisen yhteisöllisen puutarhan hoidossa. Palanderin talo on aivan keskustassa, joten myös huonokuntoisemat ja iäkkäät henkilöt pääsevät

Hanna Vuori ja Taija Kalliola-Korpinen.

Kuva Hanna Vuori

vaivatta osallistumaan tähän, Nissi sanoo.

Kurssiin kuuluu myös tutustuminen Palanderin talon historiaan ja siellä eläneisiin henkilöihin.

Puutarhakurssin vetäjinä ovat HAMKin Lepaan maisemasuunnittelun opiskelijat Taija Kalliola-Korpinen ja Hanna Vuori. He valmistuvat keväällä hortonomiksi. Historiallinen osuus ja tutustuminen Palanderin taloon käydään läpi kaupunginmuseon asiantuntijoiden johdolla.

Keväällä kurssilaiset tutustuvat ensin Palanderin talon historiaan sekä yleisemmin viime vuosisadan vaihteen kasveihin ja puutarhoihin.

Kalliola-Korpisen ja Vuoren johdolla kurssilaiset perehtyvät myös pihasuunnittelun perusteisiin ja pääsevät sitten vaikuttamaan Palanderin talon puutarhauudistukseen sekä suunnittelu- että istutusvaiheessa.

– Kun syksyllä vielä tavataan sadonkorjuun aikaan, tarttuu mukaan varmasti monta vinkkiä pihan suunnitteluun, istutustöihin ja hoitoon, tulevat hortonomit vakuuttavat.

Mikko Itävaara

Jyrki Nissi.

Aikamatkalle Palanderin taloon: pihapiirin suunnittelu- ja hoitokurssi

7103105

ke 9.5., 16.5. ja 23.5. klo 17.30–19, la–su 9.–10.6. ja la 18.8. klo 13–15.30

Jaakonkatu 28, lk. 1561

Taija Kalliola-Korpinen ja Hanna Vuori, 16 t, 45 €

Tule tutustumaan 1800- ja 1900-lukujen vaihteen pihapiiriin ja sen kasveihin sekä viettämään kesäsi kuopsuttelemalla museon puutarhaa. Vierailimme Palanderin talossa, perehdyimme pihasuunnittelun perusteisiin, aikakauden puutarhoihin sekä kasvien istutukseen ja hoitoon. Kurssilaiset pääsevät osallistumaan museopuutarhan suunnitteluun ja sen toteutukseen. Syksyllä kokoontumme yhdessä korjaamaan satoa. Kurssi soveltuu henkilöille, jotka ovat kiinnostuneita pihasuunnittelusta, historiallisista pihoista ja puutarhanhoidosta. Yhteistyössä Hämeenlinnan kaupunginmuseon kanssa.